

Briselē, 2021. gada 27. oktobrī
(OR. en)

13290/21

WTO 247

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs:	Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore <i>Martine DEPREZ</i>
Saņemšanas datums:	2021. gada 27. oktobris
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretārs <i>Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN</i>
K-jas dok. Nr.:	COM(2021) 654 final
Temats:	KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI par ES tirdzniecības nolīgumu īstenošanu un izpildi

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2021) 654 *final*.

Pielikumā: COM(2021) 654 *final*

Briselē, 27.10.2021.
COM(2021) 654 final

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

par ES tirdzniecības nolīgumu īstenošanu un izpildi

{SWD(2021) 297 final}

SATURS

I.	Ievads.....	2
II.	ES tirdzniecības nolīgumu sniegto iespēju pilnīga izmantošana	7
II.1.	Tirdzniecība ar preferenciālajām partnervalstīm — galvenās norises 2020. gadā	7
II.2.	ES tirdzniecības nolīgumu īstenošanas veicināšana: piemēri no četriem reģioniem (Āzijas, Ziemeļamerikas un Dienvidamerikas, kaimiņvalstīm un Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīm)	12
III.	Tirdzniecības nolīgumu izmantošanas sekmēšana mazo un vidējo uzņēmumu vidū	22
IV.	Šķēršļu novēršana un risinājumu rašana	28
IV.1.	Ar tirdzniecības šķēršļiem saistītā situācija un to novēršana izaicinājumiem pilnā gadā .	28
IV.2.	Sūdzību iesniegšanas atvieglošana: vienotais kontaktpunkts	34
V.	Tirdzniecības saistību divpusēja un daudzpusēja izpilde: strīdu izšķiršana.....	36
V.1.	Strīdu izšķiršanas izmantošana	36
V.2.	Šķīrējtiesnešu un ekspertu saraksta atjaunošana TIA jomā	39
V.3.	Centieni novērst šķēršļus strīdu izšķiršanai	39

2021. gada ziņojums par īstenošanu un izpildi

I. Ievads

Šis ir Komisijas pirmais konsolidētais ziņojums par īstenošanas un izpildes darbībām tirdzniecības jomā. Tā izstrāde sekoja pēc tam, kad Komisijā 2020. gada 24. jūlijā tika iecelts pirmais **galvenais tirdzniecības nolīgumu izpildes uzraugs (CTEO)**, kura uzdevums ir pārraudzīt un vadīt ES tirdzniecības nolīgumu un režīmu efektīvu īstenošanu un izpildi un kuram ir skaidri noteikts pienākums ziņot Eiropas Parlamentam, kā arī Padomei un sabiedrībai. Galvenais instruments šā pienākuma izpildei ir šis ziņojums, kas tiks publicēts reizi gadā.

Pāreja uz **vēl stingrāku tirdzniecības saistību īstenošanu un izpildi** Komisijas priekšsēdētājas Urzulas fon der Leienas pilnvaru periodā izriet no diviem būtiskiem faktoriem. Pirmkārt, pēc desmit gadus ilgām intensīvām un sekmīgām sarunām, kas paplašināja ES preferenciālas tirdzniecības nolīgumu tīklu, tagad ES ir pastiprināti jāpievēršas šo nolīgumu pilnīgai un efektīvai īstenošanai. Otrkārt, pasaules tirdzniecības politikas vide dažos aizvadītajos gados ir būtiski mainījusies, radot jaunus izaicinājumus. To starpā ir strukturālā nelīdzsvarotība, ar vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem un piekļuvi tirgum saistītas problēmas, kā arī apstākļi, ka ES tirdzniecības partneri politiskos nolūkos izmanto nepamatotus ierobežojošus vienpusējus pasākumus vai pat ekonomisku spiedienu. Visas šīs problēmas ES ir jārisina pārliecinošāk.

Ziņojuma struktūra

Ziņojums aptver **četras ar īstenošanu un izpildi saistītas prioritārās jomas**:

1. ES tirdzniecības nolīgumu sniegto iespēju pilnīga izmantošana (II iedaļa);
2. tirdzniecības nolīgumu izmantošanas sekmēšana mazo un vidējo uzņēmumu vidū (III iedaļa);
3. šķēršļu novēršana un risinājumu rašana (IV iedaļa);
4. tirdzniecības saistību divpusēja un daudzpusēja izpilde: strīdu atrisināšana (V iedaļa).

Ziņojumā ir aprakstīta ekonomiski nozīmīgāko ES tirdzniecības nolīgumu ietekme un Komisijas īstenotās darbības nolūkā novērst tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļus trešo valstu tirgos. Šajā vienotajā ziņojumā ir konsolidēts iepriekšējais gada ziņojums par ES tirdzniecības nolīgumu īstenošanu¹ un Komisijas dienestu darba dokuments, kā arī iepriekšējais gada ziņojums par tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļiem². Tajā ir iekļauta informācija par darbībām, ko Komisija atbilstīgi tirgus piekļuves stratēģijai ir īstenojusi partnerībā ar dalībvalstīm nolūkā uzlabot piekļuvi tirgum un palīdzēt MVU pēc iespējas pilnvērtīgāk

¹ Pirmais ziņojums publicēts 2017. gadā; ceturtais (pēdējais) ziņojums: COM(2020) 705, 12.11.2020., pieejams [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)705&lang=lv](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)705&lang=lv)

² Pirmais ziņojums publicēts 2010. gadā; desmitais (pēdējais) ziņojums: COM(2020) 236, 15.6.2020., pieejams [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2020\)236&lang=lv](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2020)236&lang=lv)

izmantot ES tirdzniecības nolīgumu sniegtās iespējas. Ziņojumā arī atspoguļots tas, kā Komisija sadarbojas ar pilsonisko sabiedrību. Tajā arī aprakstītas tirdzniecības nolīgumu izpildes darbības, ko Komisija ir īstenojusi, izmantojot Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO), divpusējos tirdzniecības nolīgumos un ES Tirdzniecības šķēršļu regulā³ paredzētos strīdu izšķiršanas mehānismus. Visbeidzot, ziņojumā ir izklāstīti statistikas dati par tirdzniecību un ieguldījumiem attiecībā uz 37 svarīgākajiem ES tirdzniecības nolīgumiem 2020. gadā (preces) un 2019. gadā (pakalpojumi), kā arī atspoguļotas būtiskas norises laikposmā līdz 2021. gada otrā ceturkšņa beigām.

Tā kā ES un Apvienotās Karalistes Tirdzniecības un sadarbības nolīgums (TSN) stājās spēkā tikai 2021. gada 1. maijā (provizoriski piemērots no 2021. gada 1. janvāra), tas tiks aplūkots šā ziņojuma 2022. gada publikācijā.

Pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā⁴ ir sniegta papildu informācija par katru no ziņojuma II.2. iedaļā uzskaitītajiem 37 svarīgākajiem ES tirdzniecības nolīgumiem, kas 2020. gadā bija spēkā ievērojamu laika periodu. Komisijas dienestu darba dokumentā ir arī sniegta informācija, kas papildina ziņojuma IV.1. iedaļu, proti, 2020. gadā reģistrēto jauno šķēršļu un pilnībā vai daļēji novērsto šķēršļu saraksts.

Jomas, par kurām tiek iesniegti atsevišķi ziņojumi (vienpusēji instrumenti)

Par turpmāk minētajām īstenošanas un izpildes jomām Komisija iesniedz atsevišķus ziņojumus:

1. **tirdzniecības aizsardzības instrumentu** izmantošana saistībā ar importu par dempinga cenām un subsidētu importu, kas rada kaitējumu ES ražošanas nozarei, vai pasākumi tirdzniecības ar viltotām precēm vai citu ES uzņēmumu intelektuālā īpašuma tiesību (IĪT) pārkāpumu novēršanai ārvalstīs ir aplūkoti ikgadējā ziņojumā par tirdzniecības aizsardzību⁵, kā arī ziņojumā par IĪT⁶ un Viltotības un pirātisma situācijas uzraudzības sarakstā⁷ — Komisijas publikācijās, kuras tā pamīšus publicē divas reizes gadā.
2. Komisijas **eksporta un ieguldījumu kontroles politikas instrumentu**, proti, ES regulas par divējāda lietojuma preču eksporta kontroli⁸ un ES ārvalstu tiešo

³ Regula (ES) 2015/1843, ar ko nosaka Savienības procedūras kopējās tirdzniecības politikas jomā, lai nodrošinātu Savienības tiesību īstenošanu saskaņā ar starptautiskās tirdzniecības noteikumiem, jo īpaši tiem, kas ieviesti Pasaules Tirdzniecības organizācijas aizgādībā (kodificēta redakcija); *OV L 272, 16.10.2015., 1.–13. lpp.*

⁴ <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159786.htm>

⁵ Komisijas 39. ikgadējais ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par ES antidempinga, antisubsidēšanas un tirgus aizsardzības pasākumiem, kā arī trešo valstu izmantotajiem tirdzniecības aizsardzības instrumentiem, kas vērsti pret ES (2020. gads); https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/august/tradoc_159782.PDF

⁶ Ziņojums par IĪT aizsardzību un īstenošanu trešās valstīs (2021. gada 27. aprīlis); https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159553.pdf

⁷ Komisijas Viltotības un pirātisma situācijas uzraudzības saraksts; Komisijas dienestu darba dokuments (2020) 360 final (2020. gada 14. decembris); https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/december/tradoc_159183.pdf

⁸ Regula (ES) 2021/821 (2021. gada 20. maijs), ar ko izveido Savienības režīmu divējāda lietojuma preču eksporta, starpniecības, tehniskās palīdzības, tranzīta un pārvadājumu kontrolei (pārstrādāta redakcija),

ieguldījumu izvērtēšanas mehānisma⁹, izmantojums tiks aplūkots ziņojumos, kuru pieņemšana plānota 2021. gada novembra vidū un kuri pirmo reizi sniegs detalizētu pārskatu par ES stratēģiskajiem ieguldījumiem un eksporta kontroli. Ziņojumi par eksporta kontroli tiek brīvprātīgi sniegti kopš 2013. gada. Saskaņā ar jauno eksporta kontroles regulu ikgadēja ziņojuma iesniegšana tagad ir obligāta, un ir spēkā pārredzamības prasības.

3. Visbeidzot, atsevišķā ziņojumā, ko publicē reizi divos līdz trijos gados, iekļauj arī informāciju par darbību, pārraudzību un izpildi atbilstīgi ES vispārējo preferenču shēmai (VPS). Komisija 2021. gada 22. septembrī pieņēma priekšlikumu jaunai vispārējo preferenču shēmas regulai¹⁰, kas stāsies spēkā no 2024. gada 1. janvāra.

Jauni 2020. gadā ieviesti instrumenti

Komisija, ņemot vērā efektīvas īstenošanas un izpildes kā prioritātes noteikšanu, 2020. gada otrajā pusē ir ieviesusi **jaunus instrumentus, kas tiešā veidā ir vērsti uz ieinteresēto personu kopienām**, nolūkā iesaistīt šīs kopienas un uzlabot Komisijas centienu efektivitāti šajā jomā.

- ✓ Komisija, reaģējot uz konkrētiem ieinteresēto personu un Eiropas Parlamenta pieprasījumiem, 2020. gada oktobrī atklāja tās jauno portālu ***Access to Markets (A2M)***¹¹, nodrošinot viegli pieejamu daudzvalodu informāciju par to, kā ES tirdzniecības nolīgumi darbojas praksē, tostarp konkrētas funkcijas, kas palīdzēs ieinteresētajām personām vieglāk orientēties saistībā ar sarežģītākiem šo nolīgumu elementiem. *A2M* ietver konkrētus instrumentus (piemēram, izcelsmes noteikumu pašnovērtējuma rīku), kas iedzīvotājiem un visu lielumu uzņēmumiem palīdz izmantot visas ES tirdzniecības nolīgumu sniegtās iespējas. Mērķis ir atvieglot uzņēmumu piekļuvi trešo valstu tirgiem.
- ✓ Komisija 2020. gada novembrī Tirdzniecības ģenerāldirektorātā izveidoja **vienotu kontaktpunktu**¹² (VKP), tostarp sūdzību mehānismu, lai ikvienai ES ieinteresētajai personai nodrošinātu iespēju iesniegt sūdzību par gadījumiem, kad trešās valstis, iespējams, pārkāpj savas starptautiskās tirdzniecības saistības attiecībā pret ES. VKP vienlīdzīgās proporcijās izskata sūdzības saistībā ar piekļuvi tirgum, sūdzības attiecībā uz saistībām tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības (TIA) jomā, kā arī ar VPS saistītas

OV L 206, 11.6.2021., 1. lpp. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0821>) (iepriekš Padomes Regula (EK) Nr. 428/2009 (2009. gada 5. maijs), ar ko izveido Kopienas režīmu divējāda lietojuma preču eksporta, pārvadājumu, starpniecības un tranzīta kontrolei, OV L 134, 29.5.2009., 1. lpp. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2009.134.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2009%3A134%3ATO C)).

⁹ Regula (ES) 2019/452, ar ko izveido regulējumu ārvalstu tiešo ieguldījumu Savienībā izvērtēšanai; OV L 79I, 21.3.2019., 1.–14. lpp.

¹⁰ https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/september/tradoc_159803.pdf

¹¹ <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/lv/home>

¹² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_20_2134

sūdzības. Jaunais rīks ir pieejams portālā *A2M*. Darbības pamatnostādņu kopumā¹³ personām ir sniegts detalizēts pārskats par to, kāda informācija tām ir jāiesniedz, lai ierosinātu sūdzību. Pamatojoties uz pirmajiem darbības mēnešiem, šīs pamatnostādnes ir atjauninātas nolūkā precizēt sūdzību iesniegšanas procesu un sniegt labāku ar to saistītu atbalstu. Nākamo divpadsmit mēnešu laikā tiks turpināta *A2M* un VKP darbības jomas un funkciju uzlabošana, pamatojoties uz ieinteresēto personu sniegtajām atsauksmēm.

Šī jauno ieinteresētajām personām tieši pieejamo instrumentu ieviešana papildina ar īstenošanu un izpildi saistītās darbības, kuras Komisijas darba dienesti ierosina *ex officio*, t. i., Komisijas administratīvo pilnvaru ietvaros.

Ziņojumā aplūkots, kā šie uzlabojumi kopumā ir radījuši konkrētus rezultātus, kas izriet no:

- ar ES tirdzniecības nolīgumiem izveidoto **institucionālo struktūru** (proti, ES preferenciālo nolīgumu komiteju un apakškomiteju tīkla) **sistemātiskākas izmantošanas** nolūkā nodrošināt efektīvu trešo valstu saistību izpildi un tirgus piekļuves šķēršļu novēršanu,
- **Tirgus piekļuves partnerības “ekosistēmas”** aktīvas **mobilizēšanas** tirdzniecības šķēršļu nepieļaušanai un novēršanai, tostarp iesaistot Komisiju, dalībvalstis un ES ieinteresēto personu pārstāvniecības iestādes gan Briselē, gan trešās valstīs (Komisijas gadījumā mobilizējot ES delegāciju un dalībvalstu vēstniecību tīklu), ar mērķi risināt ar trešo valstu saistību neizpildi saistītās problēmas,
- aktīvas PTO un divpusējos tirdzniecības nolīgumos paredzēto **strīdu izšķiršanas mehānismu izmantošanas** — ES pašlaik ir ierosinājusi četras šādas procedūras, un divas no tām 2020. gadā un 2021. gada sākumā tika atzītas tās prasības attiecīgi pret Ukrainu un Dienvidkoreju; ir pabeigtas arī divas izmeklēšanas atbilstīgi Tirdzniecības šķēršļu regulai,
- pastāvīgas **pilsoniskās sabiedrības pārstāvju iesaistīšanas** ES tirdzniecības nolīgumu un režīmu īstenošanā, jo īpaši attiecībā uz saistībām TIA jomā, tostarp iesaistot **vietējās konsultantu grupas** (VKG) un pilsoniskās sabiedrības forumus un sniedzot atbalstu to darbībām, kā arī veidojot partnerības ar starptautiskajām organizācijām, piemēram, SDO.

Jauni 2020. un 2021. gadā pieņemti likumdošanas instrumenti

Tirdzniecības saistību izpildes jomā plašākā nozīmē ES kopš 2020. gada janvāra ir **nostiprinājusi savus juridiskos instrumentus, kas saistīti ar saistību izpildi.**

ES regula par ārvalstu tiešo ieguldījumu izvērtēšanu¹⁴ stājās spēkā 2020. gada 11. oktobrī, un līdz ar to sāka darboties sadarbības mehānisms. Grozītā **ES Tirdzniecības izpildes**

¹³ https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/november/tradoc_159074.pdf

¹⁴ Sk. 9. zemspītras piezīmi.

regula¹⁵ stājās spēkā 2021. gada 12. februārī, palīdzot pārvarēt jebkādu iespējamu sastingumu ES strīdu izšķiršanas sistēmās un paplašinot tirdzniecības strīdu gadījumā pieejamo domstarpību novēršanas pasākumu tvērumu. Grozītā **ES Eksporta kontroles regula**¹⁶ stājās spēkā 2021. gada 9. septembrī.

Instrumentu kopuma papildināšana

Komisija **turpina pilnveidot vairākus citus būtiskus likumdošanas un citus instrumentus** nolūkā papildināt pieejamo instrumentu kopumu. Šie instrumenti kopumā nodrošina labāku ES spēju reaģēt uz izaicinājumiem starptautiskās tirdzniecības jomā, jo īpaši izmantojot 1) līdzekļus tirdzniecības līgumos atrunāto saistību izpildes panākšanai (piemērojot tās Tirdzniecības izpildes regulu un izmantojot daudzpusēju pagaidu strīdu izšķiršanas kārtību), 2) autonomu tiesisko regulējumu / instrumentus nolūkā nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus tradicionālajās tirdzniecības un ieguldījumu jomās (piemēram, ārvalstu subsīdiu instruments, starptautiskā iepirkuma akta iespējama pieņemšana), 3) autonomu tiesisko regulējumu / instrumentus nolūkā nodrošināt ES interešu aizsardzību ekonomikas jomās, kas galvenokārt saistītas ar drošību (piemēram, ĀTI izvērtēšana, eksporta kontrole, instruments, ar ko vērsties pret piespiedu pasākumiem), kā arī 4) instrumentus ES “zaļo” un ilgtspējas mērķu sasniegšanas atbalstam.

Šīs ir konkrētas īstenošanas procesā esošas iniciatīvas:

- Komisijas **Starptautiskā iepirkuma akta priekšlikums**, kura izskatīšanas gaita Padomē¹⁷ tagad sniedz iespēju turpmākajos mēnešos pabeigt tā izstrādi,
- Komisijas priekšlikums par jaunu juridisku instrumentu **ārvalstu subsīdiu radīto kropļojumu** novēršanai¹⁸ iekšējā tirgū,
- gaidāmais Komisijas priekšlikums par jaunu juridisku instrumentu trešo valstu radītā **ekonomiskā spiediena** novēršanai,
- gaidāmais Komisijas priekšlikums par jauniem juridiskiem instrumentiem attiecībā uz **obligātu pienācīgu pārbaudi un atmežošanu**,
- 2021. gada vasarā sāktā **15 punktu rīcības plāna attiecībā uz TIA** pārskatīšana¹⁹.

Papildus tradicionālo tirdzniecības instrumentu (antidempinga pasākumu, subsīdiu kompensēšanas) pastāvīgai un samērīgai izmantošanai, pamatojoties uz noteikumiem, šie

¹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/167 (2021. gada 10. februāris), ar ko groza Regulu (ES) Nr. 654/2014 par Savienības tiesību īstenošanu starptautiskās tirdzniecības noteikumu piemērošanai un izpildei; *OV L 49, 12.2.2021., 1.–5. lpp.*

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:206:FULL&from=LV>

¹⁷ Padome 2021. gada 2. jūnijā vienojās par pilnvaru piešķiršanu sarunu veikšanai ar Parlamentu par Starptautiskā iepirkuma aktu; sk. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9175-2021-INIT/en/pdf>

¹⁸ 2021. gada 5. maija priekšlikums regulai par ārvalstu subsīdijām, kas izkropļo iekšējo tirgu; COM(2021) 223 final; sk. https://ec.europa.eu/competition/international/overview/proposal_for_regulation.pdf

¹⁹ Sabiedriskā apspriešana par TIA 15 punktu rīcības plānu sākās 27. jūlijā un ilgs līdz 2021. gada 31. oktobrim; https://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul_id=301

nostiprinātie instrumenti un Komisijas atjaunotais uzsvars uz izpildi nodrošina politikas nepārtrauktību.

Komisijai turpinot izstrādāt jaunus un uzlabotus rīkus un instrumentus daudzo problēmu risināšanai īstenošanas un izpildes jomā, aizvien būtiskāka kļūst sadarbība ar dalībvalstīm un ieinteresētajām personām (uzņēmumiem, tirdzniecības veicināšanas organizācijām, sociālajiem partneriem, pilsoniskās sabiedrības grupām, nevalstiskajām organizācijām), kā arī ar līdzīgi domājošām trešām valstīm nolūkā īstent apstiprinātās saistības un nodrošināt, ka rīki un instrumenti turpina sniegt faktiskus rezultātus uz vietas.

II. ES tirdzniecības nolīgumu sniegto iespēju pilnīga izmantošana

II.1. Tirdzniecība ar preferenciālajām partnervalstīm — galvenās norises 2020. gadā

Šajā apakšiedaļā iekļautās statistikas par tirdzniecības plūsmu attīstību pamatā ir *Eurostat* dati par ES27 2021. gada martā, un tā aptver 37 svarīgākos preferenciālās tirdzniecības nolīgumus²⁰ ar 67 partnervalstīm, kas bija spēkā visu 2020. gadu un veidoja vairāk nekā 90 % no ES preferenciālās tirdzniecības. Sīkāka informācija par šiem 37 svarīgākajiem preferenciālajiem nolīgumiem ir izklāstīta šim ziņojumam pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā²¹. Dati par preferenciālās tirdzniecības partnervalstu un ES eksportētāju tarifa preferenču izmantojumu ir publicēti atsevišķi Komisijas tīmekļa vietnē²², lai stiprinātu pārredzamību un mudinātu uzņēmumu apvienības un dalībvalstis veikt izpēti un noteikt stimulus, kas veicina vai attur cilvēkus no iesaistīšanās tirdzniecībā saskaņā ar ES tirdzniecības nolīgumiem. Preferenču izmantojuma tendences ir konstatētas arī regulārā ES nolīgumu *ex post* novērtējumā un konkrētā darbā, kas veikts saistībā ar nozarēm²³.

Gandrīz trešā daļa ES tirdzniecības 2020. gadā notika saskaņā ar preferenciālās tirdzniecības nolīgumiem.

Šajā nodaļā aplūkotā **tirdzniecība ar 67 tirdzniecības partnervalstīm** 2020. gadā sasniedza 1,167 miljardu EUR apmēru jeb 32,0 % no ES kopējās ārējās tirdzniecības, proti, 646 miljardus EUR eksporta jomā un 521 miljardu EUR importa jomā, radot ES tirdzniecības pārpalikumu 124 miljardu EUR apmērā²⁴.

²⁰ Tā kā ES nolīgums ar Vjetnamu stājās spēkā tikai 1. augustā, tas vēl nav iekļauts turpmāk sniegtajā kvantitatīvajā novērtējumā (statistikas datos). Šajā ziņojumā vēl nav aplūkots ES un Apvienotās Karalistes TSN, kas stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī, jo 2020. gadā tas vēl netika piemērots.

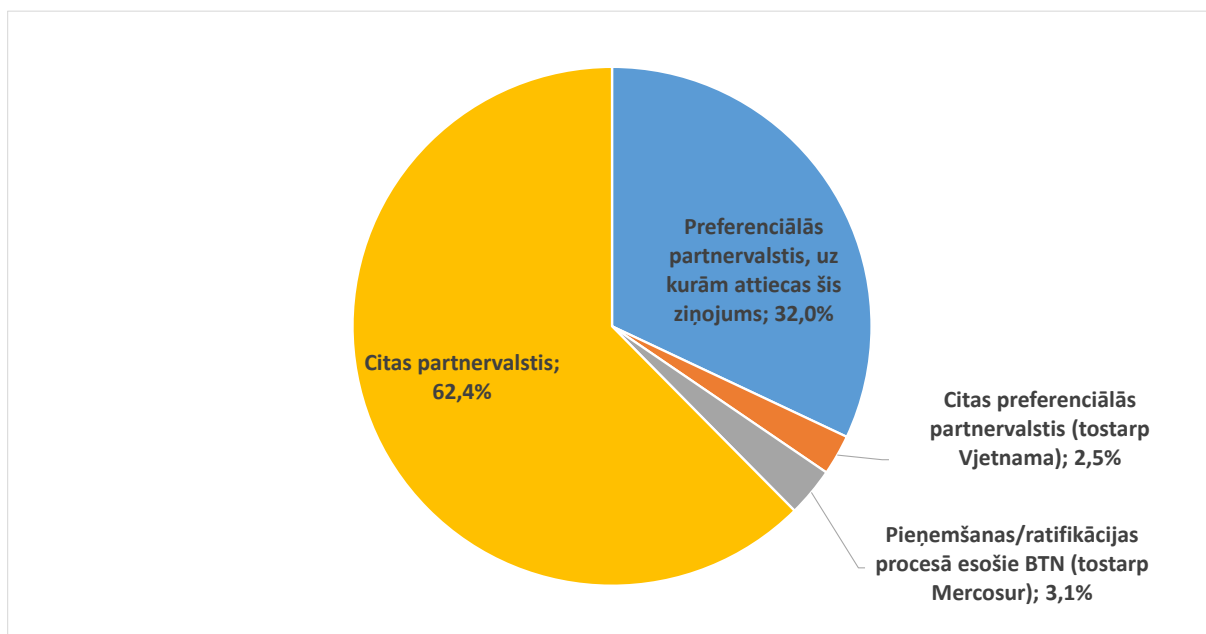
²¹ <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159786.htm>

²² <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>

²³ Piemēram, tirgus piekļuves darba grupas, kas 2020. un 2021. gadā veica darbu, kas bija īpaši veltīts tekstilizstrādājumiem un ādas izstrādājumiem, apaviem, riepām un medicīniskajām iekārtām.

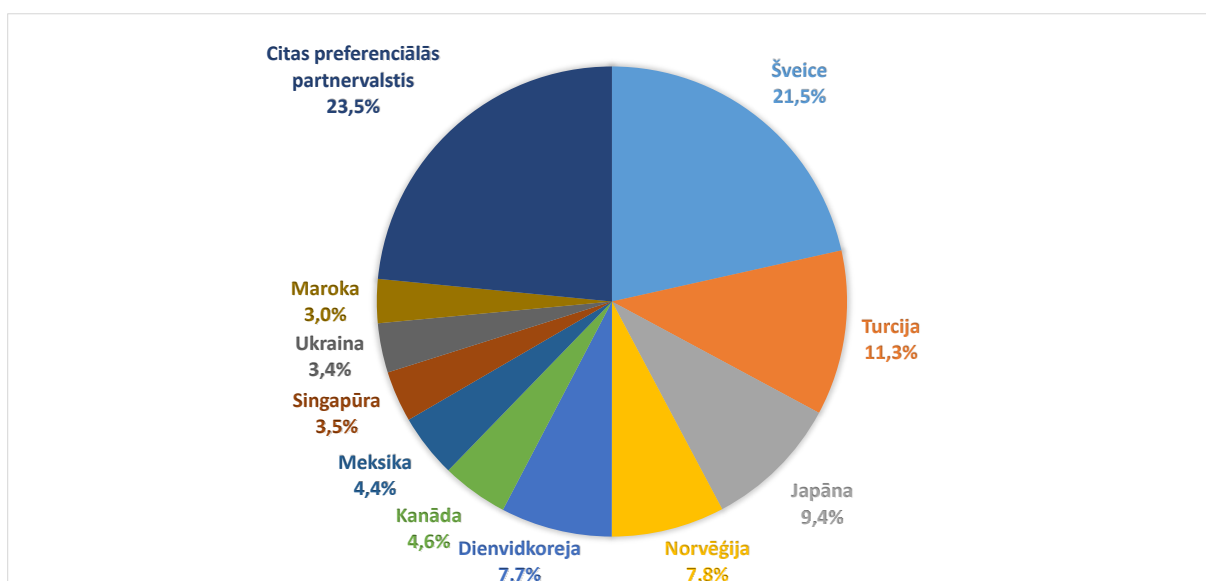
²⁴ Tirdzniecība ar visām 77 preferenciālās tirdzniecības partnervalstīm 2020. gadā sasniedza 1,259 miljardu EUR apmēru jeb 34,5 % no ES kopējās ārējās tirdzniecības, proti, 672 miljardus EUR eksporta jomā un 586 miljardus EUR importa jomā, radot ES tirdzniecības pārpalikumu 86 miljardu EUR apmērā.

1. attēls. ES ārējā tirdzniecība (2020. gads)

Kā parādīts turpmāk redzamajā 2. attēlā, Šveice joprojām bija lielākā ES preferenciālās tirdzniecības partnervalsts — tirdzniecība ar šo valsti veidoja 21,5 % no ES tirdzniecības apjoma ar 67 tirdzniecības partnervalstīm, uz kurām attiecas šis ziņojums, tai sekoja Turcija ar 11,3 %, Japāna ar 9,4 %, Norvēģija ar 7,8 % un Dienvidkoreja ar 7,7 %. Tirdzniecība ar šīm piecām partnervalstīm kopā veidoja vairāk nekā pusi no ES preferenciālās tirdzniecības apjoma (57,7 %). Raugoties uz tirdzniecību kopumā, Šveice ir ES ceturrtā partnervalsts, un tā seko Ķīnai, ASV un Apvienotajai Karalistei, savukārt Turcija, Japāna, Norvēģija un Dienvidkoreja ir sestajā līdz devītajā vietā – aiz Krievijas un pirms Indijas.

2. attēls. ES preču tirdzniecība ar katru preferenciālo partnervalsti (2020. g.)

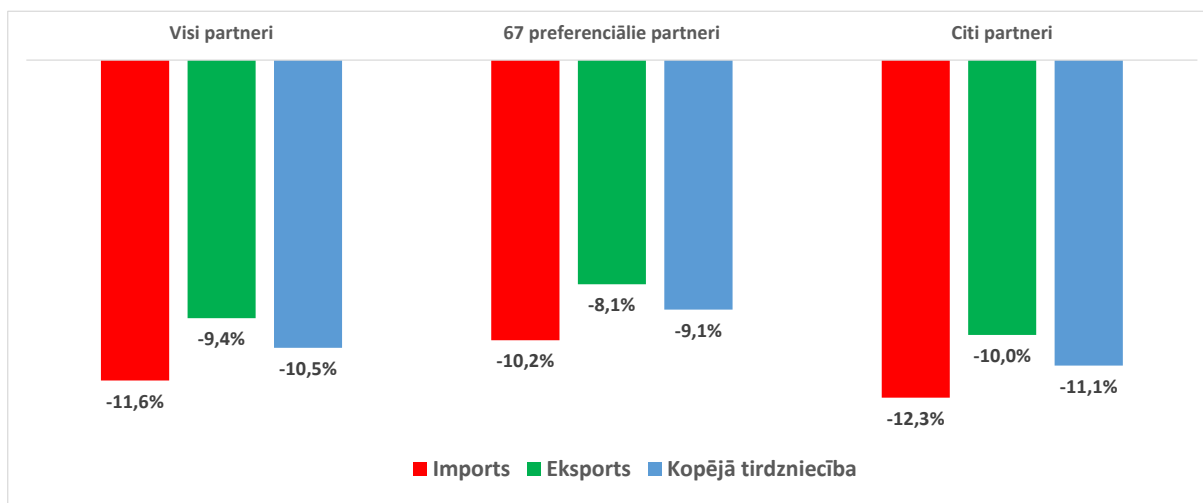

Covid-19 radīja smagu ekonomisko šoku, bet trieciens preferenciālajai tirdzniecībai bija nedaudz mazāks

Covid-19 pandēmijas ekonomiskā ietekme bija smaga, un tirdzniecības apjoms ar 67 ES preferenciālajām partnervalstīm samazinājās par 9,1 %. Bija arī vērā ņemami izņēmumi, piemēram, pieauga ķīmisko vielu eksporta apjoms (lielā mērā pateicoties zāļu eksporta pieaugumam par 10 % aplūkoto nolīgumu ietvaros). Kopumā ar 67 partnervalstīm veiktās ES rūpniecības preču tirdzniecības pārpalikums bija 116,8 miljardi EUR, kas ir par 2,1 miljardu EUR vairāk nekā 2019. gadā.

Kā redzams turpmāk sniegtajā 3. attēlā, ES preferenciālās tirdzniecības rezultāti bija labāki nekā ar valstīm, kas nav preferenciālās partnervalstis, veiktās tirdzniecības rezultāti (–11,1 %) un ar pārējām pasaules valstīm veiktās tirdzniecības rezultāti (–10,5 %). Šī pati tendence bija vērojama attiecībā uz preču preferenciālo eksportu — tā sarukums bija par aptuveni diviem procentpunktiem mazāks nekā to valstu gadījumā, kas nav preferenciālās partnervalstis.

3. attēls. Tirdzniecības apjoma pieaugums ar partnervalstīm gada laikā (2019.–2020. g.)

Lauksaimniecības pārtikas tirdzniecība ar preferenciālajām partnervalstīm pieauga divreiz ātrāk nekā lauksaimniecības pārtikas tirdzniecība kopumā.

Lauksaimniecības pārtikas tirdzniecība ar preferenciālajām partnervalstīm pieauga par 2,2 % (t. i., sākot no 8,7 % 2019. gadā), bet divreiz ātrāk nekā lauksaimniecības pārtikas tirdzniecība kopumā (kas pieauga par 1 %). Lauksaimniecības pārtikas eksports, kas tika veikts saskaņā ar preferenciālas tirdzniecības nolīgumiem, palielinājās par 1,8 %, bet imports — par 2,7 %.

Latvijas graudi sasniedz Japānu

ES un Japānas ekonomisko partnerattiecību nolīgums (EPN) palīdzēja “Dobeles dzirnavniekam” — vadošajam graudu apstrādātājam Baltijas valstīs un lielākajam makaronu izstrādājumu ražotājam Ziemeļeiropā — iekļūt Japānas tirgū. “Skaidrā sistēma, ko ES ir paredzējusi attiecībā uz eksportu, ir būtisks faktors, kas palīdz izvērst mūsu darījumdarbību jaunos tirgos. Mūsu ilgtspējīgais ražošanas modelis un mūsu panākumi bioloģiskās ražošanas jomā “Dobeles dzirnavniekam” piedāvā lielu izaugsmes potenciālu ES un ārpus tās robežām.” (Kristaps Amsils,

A/S “Dobeles dzirnavnieks” valdes priekšsēdētājs)

Komisijas pētījums par lauksaimniecības pārtikas tirdzniecību apstiprina ES pieeju

Komisijas **perspektīvas pētījumā**²⁵, kas tika publicēts 2021. gada 26. janvārī, tika aplūkota notiekošo un gaidāmo tirdzniecības sarunu paredzamā kumulatīvā ekonomiskā ietekme uz ES lauksaimniecības nozari līdz 2030. gadam, tostarp konkrēti rezultāti attiecībā uz atsevišķiem lauksaimniecības produktiem pēc 12 tirdzniecības nolīgumu noslēgšanas. Pētījumā konstatēts, ka 12 BTN kumulatīva īstenošana radītu līdzsvarotu pieaugumu gan ES lauksaimniecības pārtikas eksporta, gan importa jomā, turklāt eksporta pieaugums būtu nedaudz lielāks. Pētījums arī apstiprināja, ka ES pieeja, kas paredz uzlabotas tirgus piekļuves nodrošināšanu visjutīgākajiem

²⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/trade/documents/jrc-cumulative-economic-impact-of-trade-agreements-on-eu-agriculture_en.pdf

produktiem (galvenokārt liellopu gaļai, aitu gaļai, putnu gaļai, cukuram un rīsiem), piemērojot tiem tarifa likmes kvotas, ļāva ES labāk aizsargāt saistītās nozares.

Atbilstīgi attiecīgo regulu prasībām Komisija 2020. gadā atkal uzraudzīja noteiktu rūpniecības preču un lauksaimniecības pārtikas produktu importu ES.

Īpašas uzraudzības prasības (Dienvidkoreja, Latīņamerikas partnervalstis)

*Komisija atbilstīgi Regulas (ES) Nr. 511/2011²⁶ prasībām uzraudzīja **automobiļu galveno rezerves daļu un elektronisko iekārtu importu no Dienvidkorejas**, ko veica lielākie piegādātāji (ārpus ES). Dzinēju un rezerves daļu importa apjoms no Korejas 2020. gadā samazinājās par 19 %, bet galveno automobiļu rezerves daļu importa apjoms nedaudz palielinājās (+5 %). Tajā pašā laikā transportlīdzekļu imports ES no Korejas samazinājās par 16 %.*

*Komisija saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 19/2013²⁷ un Regulu (ES) Nr. 20/2013²⁸ uzraudzīja arī **svaigu banānu importu ES no Kolumbijas, Ekvadoras un Peru, kā arī no Centrālamerikas valstīm**. Importa tendence 2020. gadā neradīja pamatu turpmāku darbību veikšanai. Komisija turpinās regulāri veikt tirgus un Savienības banānu ražotāju stāvokļa analīzi un vajadzības gadījumā izvērtēs situāciju kopā ar dalībvalstīm un ieinteresētajām personām.*

Pakalpojumu tirdzniecība samazinājās, tomēr ES saglabāja tirdzniecības pārpalikumu pakalpojumu jomā.

Jaunākie dati attiecībā uz **pakalpojumu preferenciālo tirdzniecību** ir par 2019. gadu (pirms Covid-19 uzliesmojuma). Pakalpojumu tirdzniecība ar 67 partnervalstīm, uz kurām attiecas šis ziņojums, pieauga par 7,8 %. Šis pieaugums bija lēnāks nekā kopējais ar trešām valstīm veiktās pakalpojumu tirdzniecības pieaugums (+10,5 %). Tajā pašā laikā pakalpojumu tirdzniecība ar 19 preferenciālajām partnervalstīm, uz kurām attiecas šis ziņojums un kuras uzņēmās saistības attiecībā uz pakalpojumiem²⁹, pieauga par 14 % — tas ir vairāk nekā ES kopējā pakalpojumu tirdzniecība kopumā. Preferenciālā pakalpojumu tirdzniecība ar visām 67 partnervalstīm, uz kurām attiecas šī iedaļa, radīja tirdzniecības pārpalikumu 90 miljardu EUR apmērā, tomēr salīdzinājumā ar 2018. gadu šis pārpalikums samazinājās par 7,8 %. Lielākais pakalpojumu tirdzniecības pieaugums bija starp ES un tās ĀKK partnervalstīm (40 %) un trim padziļinātas un visaptverošas brīvās tirdzniecības zonas (DCFTA) partnervalstīm (Moldovu, Gruziju un Ukrainu — 16 %).

²⁶ Regula (ES) Nr. 511/2011 (OV L 145, 31.5.2011., 19. lpp.); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/ALL/?uri=CELEX:32011R0511>

²⁷ Regula (ES) Nr. 19/2013 (OV L 17, 19.1.2013., 1. lpp.); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0019>

²⁸ Regula (ES) Nr. 20/2013 (OV L 17, 19.1.2013., 13. lpp.); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0020>

²⁹ Norvēģiju, Ukrainu, Moldovu, Gruziju, Čīli, Centrālamerikas valstīm, Andu reģiona valstīm, Meksiku, Kanādu, Cariforum, Dienvidkoreju un Japānu.

II.2. ES tirdzniecības nolīgumu īstenošanas veicināšana: piemēri no četriem reģioniem (Āzijas, Ziemeļamerikas un Dienvidamerikas, kaimiņvalstīm un Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīm)³⁰

A. ES tirdzniecības nolīgumos paredzēto saistību izpildes uzraudzība un jaunu nolīgumu popularizēšana

Lai panāktu efektīvu izpildi, ir būtiski uzraudzīt uz vietas notiekošo.

Jau kopš nolīguma noslēgšanas Komisija **proaktīvi uzrauga tiesisko regulējumu, kas attiecas uz partnervalsts saistību izpildi**. Dažos gadījumos Komisija rīko konkursus par īpašu projektu īstenošanu nolūkā iegūt **precīzu pārskatu par to, kāda ir saistību izpildes situācija partnervalstī**, jo īpaši tad, ja runa ir par sarežģītākiem jautājumiem (piemēram, ar tarifiem nesaistītiem aspektiem un darbībām, saistībā ar kurām partnervalstīs jāveic likumdošanas pasākumi). Šādās situācijās būtisks ir ES delegāciju darbs.

- *Piemērs: ES un Japānas ekonomisko partnerattiecību nolīgums (EPN).* Komisija 2019. gadā sāka īstenot Partnerības instrumenta (PI) projektu 1 miljona EUR vērtībā (Atbalsta instruments ES un Japānas EPN īstenošanai). Iesaistot ES delegācijas Tokijā tirdzniecības komandu, Komisija ar tās palīdzību ir spējusi uzraudzīt galvenos soļus, kurus Japāna ir veikusi, sākot no ES un Japānas EPN īstenošanas pirmā gada. Komisija 2020. gada augustā publicēja progresa ziņojumu par pirmo EPN īstenošanas gadu³¹, un tas attiecīgo komiteju apspriedēs ar Japānas partneriem ļāva pastiprināti pievērsties tādiem neatrisinātiem jautājumiem kā iepirkums³².

Jaunu nolīgumu popularizēšana ir būtisks veids, kā uzlabot informētību labuma guvēju vidū.

- *Piemērs: BTN ar Singapūru un Vjetnamu.* Saistībā ar diviem jaunākajiem nolīgumiem, kas ir noslēgti ar Singapūru un Vjetnamu, Komisija politikas atbalsta instrumenta ietvaros 2020. gadā sāka īstenot divus projektus attiecīgi 285 000 EUR un 700 000 EUR vērtībā, lai palīdzētu ES delegācijām popularizēt šos nolīgumus. Pateicoties šim projektam, Vjetnamā ir īstenoti pasākumi ES un Vjetnamas BTN īstenošanas atbalstam, kā arī atbildīgo piegādes ķēžu stiprināšanai, plastmasas atkritumu daudzuma samazināšanai un aprites ekonomikas sekmēšanai. Singapūrā papildus izpildes uzraudzībai ar projekta starpniecību tiek finansēta vairāku informatīvu semināru organizēšana par konkrētiem ES un Singapūras BTN aspektiem, piemēram, muitu, tirdzniecības atvieglošanu, izcelsmes noteikumiem, valsts iepirkumiem un pakalpojumiem, un ir izstrādāta uzņēmējiem paredzēta rokasgrāmata.

Tehniskā sadarbība bieži vien ir katalizators, kas sekmē labāku īstenošanu no ES tirdzniecības partneru puses.

Uzraudzību papildina pušu **tehniskā sadarbība** konkrētos jautājumos, un tai bieži tiek sniegts atbalsts, izmantojot ES projektus.

³⁰ Detalizēta informācija par atsevišķiem nolīgumiem, kas piemēroti 2020. gadā, ir atrodamā Komisijas dienestu darba dokumentā: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159786.htm>.

³¹ https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/november/tradoc_159026.pdf

³² https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/march/tradoc_159469.pdf

- Piemērs. ES un Andu reģiona valstis 2020. gadā sadarbojās ar mērķi uzlabot nolīguma īstenošanu, piemēram, īstenojot
 - ✓ projektu “Latīņamerikas intelektuālā īpašuma pamatprogramma” (*IP Key Latin America*)³³ IIT jomā³⁴;
 - ✓ **atbildīgai darījumdarbības praksei Latīņamerikā un Karību jūras reģionā** veltītu projektu³⁵ partnerībā ar ESAO, SDO un ANO Augstā cilvēktiesību komisāra biroju;
 - ✓ seminārus, kas ir veltīti konkrētām problēmām augu un dzīvnieku veselības jomā.

B. ES BTN institucionālās sistēmas izmantošana tirgus piekļuves iegūšanai, problēmu risināšanai un turpmākas sadarbības īstenošanai

ES tirdzniecības nolīgumos paredzētā **institucionālā sistēma** ir būtiska ES prioritāšu sekmēšanai īstenošanas jomā. Vairāk nekā 200 komitejas un darba grupas, no kurām lielākā daļa tiekas reizi gadā, veido struktūru, kas ļauj pastāvīgi pārbaudīt ar īstenošanu saistīto situāciju, lai problēmu rašanās gadījumā tās novērstu. Tajās pulcējas par tirdzniecību atbildīgie ierēdņi un eksperti no Komisijas departamentiem un partnervalstu valsts pārvaldes iestādēm, piemēram, muitas ierēdņi, kas ir atbildīgi par noteikumu piemērošanu, vai eksperti vides aizsardzības un darba tiesību jomā. Šo institucionālo struktūru darba kārtības un ziņojumi tiek publicēti Komisijas tīmekļa vietnē. Covid-19 pandēmijas dēļ 2020. gadā darbs galvenokārt tika veikts virtuālajā vidē.

Institucionālā sistēma palīdzēja iegūt piekļuvi tirgiem

Pateicoties šim uzsvaram un sistēmai, 2020. gadā izdevās **vairot** preču un pakalpojumu **tirdzniecības iespējas**. Rezultāti tika gūti ne tikai tarifu un ar tarifiem nesaistītu pasākumu jomā, bet arī saistībā ar **publisko iepirkumu** un **IIT**.

- ES BTN ar Kolumbiju. Apvienotā komiteja tirdzniecības jautājumos pieņēma lēmumu par nolīguma darbības jomas paplašināšanu, iekļaujot tajā sešas jaunas Kolumbijas aģentūras, kas darbojas valdības centrālajā līmenī.
- ES BTN ar Koreju un EPN ar Japānu. Attiecīgajās ministru sanāksmēs 2021. gadā tika panākta vienošanās papildināt saskaņā ar ES un Korejas nolīgumu aizsargāto ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢIN) sarakstu attiecīgi ar 43 ES ĢIN un 41 Korejas ĢIN un papildināt ar Japānu noslēgto EPN ar 28 ES ĢIN un 28 Japānas ĢIN. Apvienotā komiteja 2021. gada janvārī pieņēma Lēmumu Nr. 1 par saskaņā ar nolīgumu aizsargāto ĢIN saraksta papildināšanu³⁶. Tomēr dažās nozarēs joprojām pastāv grūtības piekļūt abiem tirgiem³⁷.

³³ <https://ipkey.eu/en/latin-america>

³⁴ Vairāk informācijas skatīt Ziņojumā par IIT aizsardzību un īstenošanu trešās valstīs, 15. lpp.

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159553.pdf

³⁵ Atbildīga darījumdarbības prakse Latīņamerikā un Karību jūras reģionā:

<https://mneguidelines.oecd.org/rbclac.htm>

³⁶ Ar Ekonomisko partnerattiecību nolīgumu starp Eiropas Savienību un Japānu izveidotās Apvienotās komitejas 2021. gada 25. janvāra Lēmums Nr. 1/2021 par grozījumiem 14. A un 14. B pielikumā par ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm [2021/109],

C/2021/82, OV L 35, 1.2.2021., 31. lpp. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:22021D0109>)

Ministru līmeņa saziņa sniedz būtisku iespēju rast risinājumus

(Apvienoto) tirdzniecības vai (asociācijas) komiteju **ikgadējā ministru sanāksme** var kalpot kā kontaktpunkts, kas var sniegt **nepieciešamo stimulu risinājumu rašanai**, kā arī tehniskā darba ierosināšanai un šā darba virziena noteikšanai visam gadam. Šajās apvienotajās komitejās puses bieži vien pieņem lēmumus par svarīgiem īstenošanas jautājumiem un var vienoties par iteratīviem soļiem turpmākai virzībai. Komisija, pamatojoties uz šo pieeju, arvien biežāk starp apvienoto komiteju sanāksmēm cenšas iekļaut starpposma izvērtēšanas sanāksmes, lai izvērtētu panākto progresu.

- *Piemērs: Koreja.* Apvienotās tirdzniecības komitejas 2021. gada sanāksmē līdzpriekšsēdētāji pieņēma un parakstīja automobiļu nozarei veltītā pielikuma administratīvu grozījumu, kas atspoguļo tehnoloģisko attīstību un regulatīvās norises nozarē. Šajā pašā sanāksmē arī tika izstrādāts turpmākās rīcības plāns atlikušo problēmu kontrolei, ņemot vērā ekspertu komisijas konstatējumus divpusējā darba strīdā (skatīt turpmāk V iedaļu).

Laikus iegūta informācija par pasākumu projektiem ir palīdzējusi Komisijai paredzēt iespējamās problēmas

ES tirdzniecības nolīgumu **institucionālā sistēma** sekmē ātru un efektīvu saziņu par visām īstenošanas problēmām. Šī saziņa bieži vien vislietderīgākā ir posmā, kad pasākumi joprojām ir projekta veidā un vēl nav stājušies spēkā.

Pateicoties šim darbam, 2020. gadā ir panākti **vairāki vērā ņemami rezultāti, novēršot vai likvidējot tirdzniecības traucēkļus.**

- *Piemērs: Jordānija.* Divpusējās sarunās starp ES un Jordāniju, kas noritēja ES un Jordānijas asociācijas nolīguma ietvaros, ES pauda nopietnas bažas par plānoto pasākumu, ar kuru ievieš 5 % pakalpojumu maksu par muitas procedūrām, kas piemērojamas no ES importētām precēm. ES, atzīstot Jordānijas problēmas budžeta jomā, pauda gatavību sniegt atbalstu valsts makroekonomiskajai stabilitātei, izmantojot ES makrofinansālās palīdzības instrumentu. Pēc šīs viedokļu apmaiņas pasākuma ieviešana tika apturēta.
- *Piemērs: Ēģipte.* Pēc konstruktīvām pušu sarunām Sanitāro un fitosanitāro pasākumu komitejā (dzīvnieku un augu veselība) Ēģipte publicēja jaunu standartu attiecībā uz fetas sieru, no kura tika dzēsta iepriekšējā standarta versijā iekļautā atsauce uz rauga daudzumu³⁸. Citā gadījumā ātra dalībvalstu sadarbība, apmainoties ar informāciju ar ES delegāciju, ļāva Komisijai novērst kvantitatīvu ierobežojumu piemērošanu sēklas kartupeļu importam no ES Ēģiptē.

Ja likumi un noteikumi ir stājušies spēkā, to atcelšana ir daudz sarežģītāka, tomēr 2020. gadā darbs institucionālajās struktūrās ir sniedzis rezultātus.

Kad tirdzniecības šķēršļi ir radušies, tos ir daudz grūtāk novērst. Parasti tie tiek **apspriesti sarunās ar partnervalsti, kas norit nolīgumos paredzētajās struktūrās, piemēram, tirdzniecības komitejās**

³⁷ Sīkāku informāciju skatīt Komisijas dienestu darba dokumentā:

<https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159786.htm>

³⁸ Aizvadīto gadu laikā tika liegta fetas siera kravu ieviešana Ēģiptē, jo rauga daudzums pārsniedza Ēģiptes standartos noteikto. Liels rauga daudzums ir dabiska fetas siera īpatnība, un tas nerada negatīvu ietekmi uz cilvēka veselību.

un apakškomitejās, sākot ar ekspertu līmeni (dažkārt arī sarunās politiskajā līmenī un attiecīgajās PTO komitejās). Vairākas dalībvalstis 2020. gadā saskaņoja tiesisko regulējumu vai praksi ar tirdzniecības nolīgumiem.

Piemēri:

- Visaptverošs ekonomikas un tirdzniecības nolīgums (CETA) / vīna nozare. Pēc sarunām Vīnu un stipro alkoholisko dzērienu komitejā Kanāda apņēmas līdz 2022. gada vidum atcelt ES importu diskriminējošo federālo akcīzes nodokli, un Ontario un Jaunskotija attiecīgi līdz 2023. gada vidum un 2024. gada vidum atcels diskriminējošos pasākumus attiecībā uz vīnu. Neraugoties uz pārējiem šķēršļiem, Kanāda 2020. gadā kļuva par ES ceturto lielāko vīna eksporta tirgu.
- ES un Centrālamerikas BTN / gaisa transports. ES un Centrālamerikas BTN / gaisa transports. Pēc saskaņotām Komisijas un dalībvalstu darbībām, kam sniedza atbalstu vietējie uzņēmēji, Panamas Civilās aviācijas iestāde piekrita atcelt ar vietējām īpašumtiesībām saistītos ierobežojumus, un KLM tika piešķirta galīgā licence pakalpojumu sniegšanai lidlaukā un gaisa kuģu apkopes pakalpojumu nodrošināšanai. Pirms tam Panamas noteiktie ar vietējām īpašumtiesībām saistītie ierobežojumi, kas bija pretrunā ES un Centrālamerikas BTN, liedza ES aviokompānijai KLM sniegt šādus pakalpojumus. Šis ierobežojums arī ietekmēja citas ES aviokompānijas, jo KLM bija vienīgais gaisa kuģu apkopes pakalpojumu sniedzējs, kuru Eiropas Savienības Aviācijas drošības aģentūra (EASA) bija licencējusi pakalpojumu sniegšanai Panamā.

Ja šķēršļus nav iespējams novērst ar citiem līdzekļiem, Komisija ir gatava uzsākt divpusēju strīdu risināšanu.

Gadījumos, kad nav iespējams rast risinājumu, Komisija ir gatava uzsākt **divpusēju strīdu izšķiršanu** saskaņā ar procedūrām, kas ir atrunātas 31 no 37 ES preferenciālās tirdzniecības nolīgumiem, uz kuriem attiecas šis ziņojums, un kas ļauj veikt pretpasākumus gadījumos, kad netiek nodrošināta atbilstība nolīguma nosacījumiem. Plašāka informācija par divpusējiem strīdiem 2020. gadā ir sniegta V iedaļā.

Īstenošana nav saistīta tikai ar šķēršļiem: ES nolīgumi 2020. gadā ir veicinājuši arī tirgu lielāku atvēršanu un plašāku sadarbību.

ES tirdzniecības nolīgumu institucionālā sistēma arī iezīmē ceļu, kā **veicināt sadarbību** ar tirdzniecības partneriem tirdzniecības jautājumu jomā, piemēram, **regulatīvajos jautājumos**.

Piemērs. ES un Japānas regulatīvā sadarbība EPN regulatīvās sadarbības komitejā.

- Japāna un ES savos attiecīgajos iekšzemes noteikumos atzina vairākas vīna ražošanas prakses, kuras izmanto otras puses ražotāji, tostarp saistībā ar piedevām un fermentiem, tādējādi atvieglojot tirdzniecību attiecīgajā nozarē.
- Pēc sekmīga četru Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisijas (ANO EEK) noteikumu īstenošanas darba pabeigšanas Japāna un ES saskaņoja tehniskos noteikumus par automobiļiem attiecībā uz četriem papildu tehniskajiem aspektiem. Regulējuma saskaņotība tika panākta, veicot grozījumu EPN, proti, atjauninot sarakstu, kurā ir uzskaitīti ANO EEK noteikumi par mehāniskajiem transportlīdzekļiem, ko piemēro abas puses.

ES tirdzniecības nolīgumi arī var piedāvāt **platformu sadarbībai jautājumos, kas nav saistīti ar tirdzniecību.**

Piemērs. ES un Kanādas regulatīvā sadarbība CETA ietvaros saistībā ar patērētāju drošību un zālēm.

- Komisija un Kanāda (*Health Canada*) sadarbojas patērētāju drošības jomā, īstenojot 2018. gadā parakstīto administratīvo vienošanos un kopīgiem spēkiem veicot pasākumus saistībā ar ražojumu atsaukšanu (piemēram, attiecībā uz rotaļlietām 2020. gadā) un īstenojot saskaņotas uzraudzības darbības, piemēram, attiecībā uz smagajiem metāliem tiešsaistē tirgotajās bērnu rotaļlietās.
- ES un Kanāda to attiecīgo iestāžu divpusējas sadarbības rezultātā nolēma abpusēji atzīt rezultātus, ko trešo valstu ražotnēs veiktās labu ražošanas prakšu (LRP) pārbaudēs konstatēja ES vai Kanādas inspektori, atbilstīgi *CETA* Protokolam par atbilstības un izpildes programmas savstarpēju atzīšanu saistībā ar zāļu labu ražošanas praksi.

ES tirdzniecības nolīgumi, jo īpaši reģionālie nolīgumi, piemēram, ekonomisko partnerattiecību nolīgumi ar ĀKK valstīm, arī sniedz **stabilu pamatu daudzpusēja ieinteresēto personu dialoga ierosināšanai** nolūkā risināt būtiskas ar starptautisko un reģionālo tirdzniecību saistītas problēmas, piemēram, attiecībā uz ilgtspējīgām vērtības ķēdēm un bērnu darbu.

Piemērs. ES, izmantojot ekonomiskās partnerības nolīgumus ar Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna partnervalstīm, ilgtspējīga kakao iniciatīvas ietvaros ir sākusi daudzpusēju ieinteresēto personu dialogu par bērnu darbu.

- EPN ar Ganu un Kotdivuāru. Komisija 2020. gada septembrī sāka īstenot ilgtspējīga kakao iniciatīvu, un tās ietvaros Gana un Kotdivuāra tagad ir iesaistītas ES daudzpusējā dialogā par ilgtspējīgu kakao ražošanu / vērtības ķēdi un īsteno līdzīgus dialogus uz vietas. Šajā dialogā novērotājas statusā 2021. gadā iesaistījās Kotdivuāra. Daudzpusējā ieinteresēto personu dialoga mērķis ir izskaust bērnu darbu un bērnu tirdzniecību kakao piegādes ķēdēs, stiprināt mežu aizsardzību un atjaunošanu kakao ražošanas reģionos, kā arī nodrošināt iztikas ienākumus kakao audzētājiem. Kakao iniciatīvas ietvaros īstenotais dialogs pulcē svarīgas ES ieinteresētās personas, tostarp dalībvalstu, Eiropas Parlamenta, nozares un pilsoniskās sabiedrības organizāciju pārstāvjus.

Lai gan 2020. gada Covid-19 pandēmija ļoti nelabvēlīgi ietekmēja tirdzniecību, ES brīvās tirdzniecības nolīgumi turpināja sekmēt tirdzniecību un ieguldījumus.

Šobrīd ES ir galvenā tirdzniecības partnere 74 valstīm visā pasaulē, tostarp Āzijā, Āfrikā, ASV, Rietumbalkānos un ES kaimiņvalstīs. Tirdzniecības nolīgumi 2020. gadā turpināja sekmēt tirdzniecību starp ES un tās partnervalstīm, kā arī stiprināt ES kā ieguldītājas pozīciju, lai gan Covid-19 pandēmija izraisīja vairākus piegādes ķēdes traucējumus, pieprasījuma samazināšanos un ievērojamu kopējās un preferenciālās tirdzniecības sarukumu.

Tomēr attiecībās ar dažām no ES senākajām un lielākajām preferenciālās tirdzniecības partnervalstīm, piemēram, Šveici, Turciju un Norvēģiju, joprojām pastāv problēmas.

ES attiecībās ar dažām no tās senākajām un lielākajām preferenciālajām partnervalstīm joprojām **pastāv problēmas**, kuru pamatā ir senāki nolīgumi, kam darbības joma ir ierobežotāka.

- Attiecībās ar **Šveici**, ES pirmo preferenciālo partnervalsti (ceturto lielāko partnervalsti kopumā un trešo lielāko partnervalsti pakalpojumu jomā), 2020. gadā netika panākts nekāds progress attiecībā uz 2018. gadā apspriesto institucionālās sistēmas nolīgumu. Federālā padome ir nolēmusi pārtraukt sarunas par institucionālās sistēmas nolīgumu. Šis nolīgums ir nepieciešams, lai izmantotu plašākas divpusējās tirdzniecības iespējas.
- Sarunas par modernizētu muitas savienību ar **Turciju**, ES otru lielāko preferenciālās tirdzniecības partnervalsti, varēs sākties tikai tad, kad Padome pieņems saistītās sarunu norādes. Turcija ir saglabājusi tirdzniecības šķēršļus, pārkāpjot muitas savienības nolīgumu, jo īpaši ievērojami palielinot to tarifu skaitu, kurus tā piemēro papildus kopējam muitas tarifam. Citas bažas ir saistītas ar prasībām nodrošināt izcelsmes sertifikātus ES precēm. Pēc tam, kad 2021. gada janvārī Turcijas Muitas kodeksā tika veikti grozījumi, notika virkne augsta līmeņa tikšanos un tehnisko sanāksmju ar Turciju, pēc kurām Turcija informēja ES, ka tā ir nosūtījusi norādes visām Turcijas muitas pārvaldēm un organizējusi informatīvas sanāksmes ar ekonomikas dalībniekiem, lai izskaidrotu situāciju. Joprojām pastāv bažas saistībā ar to, ka Turcija piemēro lokalizācijas prasības farmācijas nozarē. Būtiska ES prasība joprojām ir asociācijas nolīguma papildprotokola nediskriminējoša īstenošana attiecībā uz visām dalībvalstīm, tostarp Kipras Republiku.
- Attiecībās ar **Norvēģiju**, ES ceturto lielāko preferenciālo partnervalsti, netika panākts nekāds progress saistībā ar Komisijas prasību pārskatīt pārstrādātu lauksaimniecības produktu tirdzniecības režīmu. Lai gan, neraugoties uz iepriekš minēto, pārstrādātu lauksaimniecības produktu eksports no ES pieauga, augstu muitas tarifu dēļ tas nerasniedza augstāko iespējamo līmeni. Sarunas par ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm joprojām ir apturētas. Ir nepieciešama sadarbība gan saistībā ar pārstrādātiem lauksaimniecības produktiem, gan ar ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm.

C. Uzmanības centrā ir tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība

Līdz ar 15 punktu rīcības plāna agrīnās pārskatīšanas uzsākšanu uzmanības centrā 2020. gadā joprojām pārliecinoši ir ilgtspējīga attīstība.

ES tirdzniecības politikas prioritāte ir **tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības (TIA)** nodaļu īstenošana un izpilde. **15 punktu rīcības plāns attiecībā uz TIA**, kas tika publicēts 2018. gada februārī³⁹, ir virzījis centienus, kas nepieciešami ES tirdzniecības nolīgumu TIA nodaļu īstenošanas un izpildes uzlabošanai, nodrošinot saskanīgu sistēmu un stratēģiju. Šis plāns pašlaik tiek pārskatīts, ņemot vērā tirdzniecības politikas attīstību un nepieciešamību reaģēt uz Covid-19 pandēmiju, un tajā ir noteiktas veicamās darbības četrās galvenajās jomās: Komisijas sadarbības uzlabošana ar dalībvalstīm un Eiropas Parlamentu, pilsoniskās sabiedrības konsultatīvās un pārraudzības lomas sekmēšana attiecībā uz nolīgumu pusēm, rezultātu nodrošināšana, kā arī pārredzamības un saziņas veicināšana.

Pirmais strīds ES un Korejas BTN ietvaros

Ar TIA saistītais strīds ES un Korejas tirdzniecības nolīguma ietvaros bija pirmais ES ierosinātais divpusēja strīda izšķiršanas gadījums, kā arī pirmais strīds par TIA noteikumiem. Tas tika ierosināts 2018. gada beigās⁴⁰, ņemot vērā ES bažas par to, ka Koreja neievēro ar dažām darba pamattiesībām saistītus principus, kā arī neratificē četras Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) pamatkonvencijas, kā noteikts tirdzniecības nolīgumā. Ekspertu komisijas lēmums tika paziņots 2021. gada 20. janvārī, un tā konstatēja, ka Koreja nav izpildījusi savas saistības. Strīds ar Koreju arī labi ilustrē to, ka vajadzības gadījumā ir būtiski **pārliecinošā veidā izmantot** TIA nodaļās paredzētos izpildes instrumentus.

³⁹ Skatīt 2018. gada 26. februāra Komisijas dienestu neoficiālo dokumentu “Feedback and way forward on improving the implementation and enforcement of TSD Chapters in EU Free Trade Agreements of 26 February 2018” http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/february/tradoc_156618.pdf

⁴⁰ Sīkāka informācija par strīdu ir sniegta V iedaļā.

Strīda izšķiršanas lieta attiecībā ar Dienvidkoreju

Ekspertu komisija precizēja, ka: 1) SDO Konvencijā nostiprināto darba tiesību pamatprincipu ievērošana ir saistoša SDO locekļiem un tirdzniecības nolīguma pusēm arī gadījumā, ja konvencijas nav ratificētas, 2) pusēm ir saistošs pienākums pastāvīgi un nepārtraukti censties panākt pusēm saistošo SDO pamatkonvenciju ratifikāciju (tādējādi uz Koreju attiecas šis pienākums), un pastāvīgi un nepārtraukti centieni nozīmē reāli īstenojamu piepūli panākt ratifikāciju, nevis tikai vārdiskus apgalvojumus par šādu centienu īstenošanu, 3) nebija nepieciešams pierādīt, ka attiecīgo noteikumu pārkāpumi ietekmē tirdzniecību.

Norises Korejā kopš ekspertu komisijas lēmuma pieņemšanas apliecina, ka TIA noteikumi var nodrošināt **faktiskas izmaiņas uz vietas**: 1) jau pirms ekspertu komisijas ziņojuma publicēšanas Korejas Nacionālā asambleja 2020. gada decembrī pieņēma virkni grozījumu Korejas Arodbiedrību un darba attiecību pielāgošanas likumā ar mērķi nodrošināt tā saskanību ar biedrošanās brīvības principu; 2) Nacionālā asambleja 2021. gada 26. februārī pabeidza ratifikācijas procesu attiecībā uz trīs no četrām neapstiprinātajām SDO pamatkonvencijām (Nr. 87 par biedrošanās brīvību un tiesību aizsardzību, apvienojoties organizācijās, Nr. 98 par tiesībām uz apvienoanos organizācijās un kolektīvo līgumu slēgšanu un Nr. 29 par piespiedu darbu); 3) TIA komiteja un Tirdzniecības komiteja, izmantojot brīvās tirdzniecības nolīgumā paredzētās institucionālās struktūras, 2021. gada aprīlī vienojās par procesu ekspertu komisijas ziņojumā sniegto ieteikumu īstenošanas uzraudzībai, kas ietvers arodbiedrību likumā veikto izmaiņu kopīgu pārbaudi un soļus virzībā uz vēl neapstiprinātās SDO pamatkonvencijas Nr. 105 par piespiedu darba izskaušanu ratifikāciju.

Ir svarīgi rūpīgi pārraudzīt ES tirdzniecības nolīgumos paredzēto TIA noteikumu īstenošanu.

Neraugoties uz Covid-19 pandēmiju, **visas TIA komiteju sanāksmes**, izņemot Vjetnamas komitejas sanāksmes, 2020. gadā un 2021. gada pirmajos divos ceturkšņos **notika atbilstīgi plānam**, tostarp **ES un Singapūras BTN** ietvaros izveidotās TIA valdes pirmā sanāksme. ES un Singapūras BTN abu tirdzniecības partneru vietējo konsultantu grupu un pilsoniskās sabiedrības foruma sanāksmes arī notika virtuāli, tādējādi tajās varēja piedalīties un paust viedokli daudz vairāk pilsoniskās sabiedrības organizāciju.

SDO konvenciju ratifikācija ES tirdzniecības partnervalstīs joprojām ir svarīga prioritāte.

Būtiska ES sadarbības prioritāte TIA jomā ar vairākiem BTN partneriem ir bijusi **SDO pamatkonvenciju ratifikācija un saistību izpilde darba tiesību jomā**. Spilgtākais piemērs, kā minēts iepriekš, bija strīda izšķiršanas lieta ar **Koreju**. Vērā ņemama ir arī ilgstošā sadarbība ar **Vjetnamu**, izceļot iespēju panākt progresu, ko nodrošina ratifikācijas procedūra, un Eiropas Parlamenta īpašo lomu šajā posmā. Vjetnama 2020. gadā turpināja darbu tiesiskā regulējuma jomā, lai varētu īstenot tās jauno Darba kodeksu, kas stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī (pēc pieņemšanas 2019. gada 20. novembrī). ES turpināja atbalstīt šo procesu, sadarbojoties ar SDO, kā arī īstenojot ciešu saziņu ar Vjetnamas iestādēm. Neraugoties uz to, kā arī ņemot vērā apstākli, ka nav pieņemti īstenošanas tiesību akti, Vjetnamā vēl nav iespējams izveidot brīvas arodbiedrības.

Komisija atkal cieši sadarbojās ar Starptautisko Darba organizāciju.

Komisija sadarbībā ar SDO ir sniegusi tehnisko atbalstu **Gruzijai** ar mērķi sekmēt tās jaunā Darba kodeksa pieņemšanu 2020. gada septembrī. Pateicoties tam, Gruzijas tiesiskais regulējums tika tuvināts starptautiskajiem standartiem un attiecīgajiem ES tiesību aktiem un tika pieņemts jauns likums par darba inspekcijām. Sadarbība ar SDO arī sniedza Komisijai iespēju piedāvāt tehnisko palīdzību darba tiesību veicināšanai **Kolumbijas** lauku apvidos, pateicoties projektam darba inspekcijas stiprināšanai. Tā arī sniedza iespēju 2020. gada februārī organizēt darbsemināru par darba inspekciju **Peru**. ES 2020. gadā arī nodrošināja tehnisko atbalstu darba inspekcijas uzlabošanai **Ekvadoras** lauksaimniecības nozarēs (tiks īstenots 2021. gadā).

Aizvien svarīgāka ir arī saistību izpilde vides ilgtspējas jomā.

Vides jomā Komisija turpināja ciešo sadarbību ar **Vjetnamu** saistībā ar meža tiesību aktu ieviešanu, pārvaldību un tirdzniecību (*FLEGT*). ES un Vjetnamas brīvprātīgu partnerattiecību nolīgums (BPN) stājās spēkā 2019. gada jūnijā, un Vjetnama turpināja darbu saistībā ar noteikumiem, kas nepieciešami kokmateriālu likumīguma nodrošināšanas sistēmas īstenošanai. Turpinājās cieša sadarbība arī ar **Ukrainu** saistībā ar tās meža nozares reformu, pievēršoties koksnes ieguvei un tirdzniecībai un jo īpaši pasākumiem, kas veikti cīņā pret nelikumīgu koksnes ieguvi.

15 punktu rīcības plāna attiecībā uz TIA pārskatīšanā tiek meklēti veidi, kā stiprināt īstenošanu un izpildi.

ES Komisijas 2018. gada februāra **15 punktu rīcības plāna** pārskatīšana tika sākta 2021. gadā (nevis 2023. gadā, kā bija plānots) un ietver plašu sabiedrisko apspriešanu, kā arī salīdzinošu pētījumu par ES tirdzniecības nolīgumos paredzēto TIA noteikumu īstenošanu un izpildi. Kopumā TIA pārskatīšanas ietvaros tiks aplūkoti visi attiecīgie TIA īstenošanas un izpildes aspekti, tostarp saistību tvērums, uzraudzības mehānismi, iespējamās sankcijas par neizpildi, būtisko elementu klauzula, kā arī institucionālā sistēma un nepieciešamie resursi.

Īstenojot ES tirdzniecības nolīgumos paredzētos TIA noteikumus, Komisija pamatojas uz ES VKG ieteikumiem, kas palīdz tai izveidot saikni ar pilsonisko sabiedrību ES un partnervalstīs.

Divpadsmit ES tirdzniecības nolīgumos⁴¹ ir paredzēts iesaistīt **pilsonisko sabiedrību** konsultēšanā par to TIA nodaļu uzraudzību un īstenošanu, jo īpaši izveidojot **VKG** gan ES, gan partnervalstī. ES VKG locekļu vidū ir dažādu ieinteresēto personu pārstāvji ES līmenī, kā arī mazākas organizācijas, kuru darbs ir vērsts uz konkrētiem jautājumiem. Lielākā daļa locekļu tiek atlasīti pēc publiska aicinājuma paust ieinteresētību publicēšanas, savukārt citus locekļus ieceļ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK), kas arī nodrošina ES VKG sekretariātu. Komisija atbalsta gan ES, gan partnervalstu VKG darbību, īstenojot Partnerības instrumenta projektu, kā arī Komisijas darbiniekiem galvenajā mītnē un tirdzniecības komandām ES delegācijās veicot kopīgu darbu.

⁴¹ Šis ziņojums attiecas uz vienpadsmit no šiem nolīgumiem, un divpadsmitais nolīgums, proti, tirdzniecības un sadarbības nolīgums ar Apvienoto Karalisti, šajā ziņojumā nav aplūkots, jo to sāka piemērot tikai 2021. gada 1. janvārī.

Ar TIA nodaļu īstenošanu saistīto ES VKG darbību piemēri

Darba strīds ar Dienvidkoreju. Atbalstot Komisiju ar mērķi pastiprināt ES centienus panākt to, lai Dienvidkoreja izpildītu ES un Korejas BTN paredzētās saistības darba tiesību jomā, ES VKG locekļi informēja Komisiju par iespējami problemātiskiem elementiem Korejas tiesiskajā regulējumā un praksē saistībā ar SDO pamatprincipiem un SDO pamatkonvenciju ratifikāciju. ES VKG aktīvi piedalās TIA komisijas ziņojumā sniegto ieteikumu izpildes uzraudzībā.

Cilvēktiesību problēmas Andu reģiona valstīs. ES VKG tās divās sanāksmēs ar Komisiju 2020. gadā ziņoja par Kolumbijā īstenotu vardarbību pret arodbiedrību līderiem un vides aktīvistiem, banānu nozares situāciju Ekvadorā, ar darba tiesībām un vidi saistīto problēmu uzraudzību Peru, kā arī Covid-19 sociāli ekonomisko ietekmi uz ES un Andu reģiona partnervalstīm. Komisija izmantoja šo informāciju apspriedēs ar tirdzniecības partnervalstīm TIA komitejas sanāksmēs.

Dažās ES tirdzniecības partnervalstīs, kurās pilsoniskās sabiedrības iesaiste ir ierobežota, strukturēta dialoga izveidošana ar pilsonisko sabiedrību ir bijusi sarežģīta. ES delegācijas tiek mudinātas sadarboties ar uzņēmējām valstīm, kad tās ievieš struktūras, un vajadzības gadījumā sniegt tām ieteikumus un atbalstu, kā izklāstīts turpmāk sniegtajā piemērā.

- ES un Vjetnamas BTN (EVBTN). Komisija ar tās tirdzniecības komandas starpniecību ES delegācijā Hanojā ir aktīvi atbalstījusi Vjetnamas VKG izveidi pēc BTN stāšanās spēkā. Šis atbalsts galvenokārt tika piesaistīts, izmantojot projektu, kas veicina sociālo partneru (uzņēmēju un darba ņēmēju organizāciju) un pilsoniskās sabiedrības (nevalstisko organizāciju (NVO)) līdzdalību. To ir pozitīvi novērtējusi gan vietējā pilsoniskā sabiedrība, gan Vjetnamas valsts pārvalde, ņemot vērā neatkarīgo pilsoniskās sabiedrības organizāciju ierobežoto pieredzi Vjetnamā.

D. Tirdzniecības nolīgumu ietekmes analīze (*ex post*) nolūkā uzlabot īstenošanu

Spēkā esošo nolīgumu ietekmes analīze palīdz uzlabot īstenošanu nākotnē.

Komisija izvērtē ietekmi, ko laika gaitā ir radījuši tās tirdzniecības nolīgumi. Parasti pirmo reizi šādu izvērtējumu tā veic pēc pieciem īstenošanas gadiem, lai pārbaudītu, vai ir sasniegti gaidītie rezultāti. 2020. gadā tika pabeigti divi *ex post* izvērtējumi. Tajos tika aplūkots ekonomiskās partnerības nolīgums (EPN) ar **Cariforum** (tā otrais izvērtējums pēc tā desmit gadu spēkā esības) un BTN ar **sešām Vidusjūras reģiona valstīm**⁴². Šie izvērtējumi tika publicēti attiecīgi 2021. gada janvārī un martā. Abos pētījumos norādīti galvenie neatrisinātie jautājumi un jomas, kurām īstenošanas gaitā būtu jāpievērš uzmanība, kā arī identificētas problēmas, kas raksturīgākas reģioniem.

Piemēram, **ES un Cariforum EPN** gadījumā bažas joprojām rada iestāžu/aģentūru administratīvo spēju trūkums, kā arī uzņēmēju nepietiekamā informētība par nolīgumu un pārredzamības pienākumu nepienācīga izpilde. Tajā pašā laikā, ņemot vērā EPN attīstības dimensiju, tā sekmīga īstenošana 14 **Cariforum** valstīs ir lielā mērā atkarīga no attiecīgā attīstības sadarbības finansējuma. Jauna partnerības programma daudzgadu finanšu shēmas 2021.–2027. gadam Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instrumenta (**NDICI** — “Eiropa pasaulē”) ietvaros sniedz

⁴² Pētījumā aplūkota Alžīrija, Ēģipte, Jordānija, Libāna, Maroka un Tunisija; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fab9bddd-9106-11eb-b85c-01aa75ed71a1>

iespēju nodrošināt šādu pielāgotu atbalstu konstatēto ar tirdzniecību saistīto problēmu risināšanai. Izvērtējumā arī tika noteiktas jomas, kurās ES ir jādara vairāk, jo īpaši saistībā ar lielāku dalībvalstu iesaisti, uzlabotu saziņu un atbalstu uzņēmumu savstarpējām saiknēm un platformām.

Sešu **ES un Vidusjūras reģiona valstu asociācijas nolīgumu** gadījumā pētījumā norādīts, ka ir vēl vairāk jāierobežo tādi ar tarifiem nesaistītie pasākumi kā neautomātiskās importa licences vai nepaziņoti tehniskie noteikumi, kas rada neparedzamību un kropļo vietējo darījumdarbību. Pētījumā arī ieteikts vienkāršot administratīvās procedūras, piemērot starptautiski atzītus standartus un nepieļaut nevajadzīgu atbilstības novērtējumu dublēšanos. Darījumdarbības vides uzlabošana būtu jāpapildina ar pastiprinātu ES atbalstu un sadarbību tādu rīcībpolitiku īstenošanai, kuras stiprina konkurētspēju, prasmes, kā arī novērš ar materiāltehnisko apgādi saistītus ierobežojumus. Noteiktie mērķi tiks ņemti vērā ne tikai BTN īstenošanas procesā, bet varētu ievirzīt arī pārdomas par ES atbalsta tirdzniecībai veicināšanu 2021.–2027. gadā.

III. Tirdzniecības nolīgumu izmantošanas sekmēšana mazo un vidējo uzņēmumu vidū

MVU un ģimenes uzņēmumi veido aptuveni 99 % no visiem uzņēmumiem ES un nodrošina pusi no Eiropas IKP.

Globālie tirgi joprojām ir būtisks MVU izaugsmes avots. MVU nodrošina vienu trešdaļu no visa ES eksporta un vairāk nekā 13 miljonus darbvietau ES⁴³. Komisija 2020. gadā pastiprināja centienus nolūkā palīdzēt MVU izmantot visas tirdzniecības noteikumu un nolīgumu sniegtās iespējas, kā arī atviegloja pasākumus, ar kuru palīdzību tie var paust bažas par to, kā tiek izpildīti tirdzniecības nolīgumi un noteikumi.

Informācijas nepilnības un zinātnības trūkums pats par sevi var radīt šķērsli tirdzniecībai un ieguldījumiem, īpaši negatīvi ietekmējot mazākus uzņēmumus. Pirmkārt, tirdzniecības nolīgumiem nav jēgas, ja iespējamie labuma guvēji par tiem nezina un ja tie nesaprot, kā konkrētajā gadījumā piekļūt attiecīgajām priekšrocībām. Pat ja MVU nav tiešā veidā iesaistīti eksportēšanā, tirdzniecības nolīgumi tiem var būt svarīgi, ņemot vērā to lomu piegādes ķēdēs. Otrkārt, pat gadījumā, ja uzņēmumi ir informēti par PTO noteikumiem un ES preferenciālajiem nolīgumiem, to radītie ieguvumi neīstenojas automātiski. Tāpēc, lai gan tirdzniecības veicināšana ir dalībvalstu, uzņēmumu apvienību vai tirdzniecības veicināšanas iestāžu (TVI) kompetencē, Komisija 2020. gadā turpināja atbalstīt to darbības, tostarp sniedzot norādes, īstenojot informatīvus pasākumus (tostarp jo īpaši ar ES delegāciju partnervalstīs starpniecību), izmantojot īpašus interaktīvus tiešsaistes rīkus vai palīdzības dienestus, kā arī centrus, kas rūpējas par MVU vajadzībām.

Tirdzniecības nolīgumi ar attīstības valstīm piedāvā tirgus piekļuves iespējas, kuras vietējie MVU labprāt izmanto, un tie sniedz stimulus reformai, uz kurām var balstīties turpmākā attīstības sadarbība. Piemēram, ekonomiskās partnerības nolīgumiem ar Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna partnervalstīm ir izteikta attīstības dimensija: to sekmīga īstenošana ir atkarīga no tā, kā tiek risinātas šo valstu iekšējās problēmas tirdzniecības jomā, izmantojot tirdzniecības atbalstu. Šim ziņojumam pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā ir sniegti piemēri tam, kā ES delegācijas strādā, lai

⁴³ Tirdzniecības ĢD galvenā ekonomista 2020. gada maija paziņojums:
https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/june/tradoc_158778.pdf

novērstu tirdzniecības šķēršļus, izmantojot tirdzniecības atbalstu. ES tirdzniecības atbalsta progresa ziņojumā par 2020. gadu ir sniegta plašāka informācija par Komisijas un dalībvalstu atbalstu MVU attīstības valstīs nolūkā palīdzēt tiem izmantot visas ES tirdzniecības nolīgumu sniegtās iespējas⁴⁴.

A. Access2Markets un izcelsmes noteikumu novērtējuma rīku (ROSA)

2020. gadā sāka darboties portāls Access2Markets, kas piedāvā vienotu bezmaksas informācijas avotu par tirdzniecību.

Komisijas jaunais importam un eksportam veltītais portāls *Access2Markets*⁴⁵ sāka darbu 2020. gada oktobrī. Tajā ir integrēts **izcelsmes noteikumu novērtējuma rīks (ROSA)**, kas nodrošina bezmaksas piekļuvi plašam atjauninātas informācijas klāstam dažādās valodās un meklēšanas iespējas. Šis portāls aptver 122 eksporta tirgus ārpus ES un 190 importa tirgus ārpus ES. Uzņēmumi var skatīt informāciju par tarifiem, nodokļiem, kvotām, oficiālajām prasībām attiecībā uz importu, kā arī ar to veikto importu un eksportu saistītajām procedūrām. Tie var salīdzināt izcelsmes noteikumus visos ES tirdzniecības nolīgumos. Šis portāls ir pieejams visiem, bet tas ir īpaši noderīgs MVU.

Platforma ietver pašnovērtējuma rīku, kas palīdz uzņēmumiem orientēties dažādos ES nolīgumos iekļautos izcelsmes noteikumos.

Izcelsmes noteikumu pašnovērtējuma rīks (ROSA)

Izmantojot ROSA, lietotājam ir jāatbild uz vairākiem jautājumiem, lai novērtētu, vai tā produkts atbilst preferenciālā režīma piemērošanas prasībām atbilstīgi ES tirdzniecības nolīgumam. Lai atvieglotu uzņēmumu dzīvi, ROSA ir iekļautas arī skaidras norādes par dokumentāciju, kas ir vajadzīga kā izcelsmes apliecinājums tarifa preferenču izmantošanai, un tam ir arī dažādos nolīgumos paredzēto noteikumu salīdzināšanas funkcija. Pašlaik ROSA tiek izmantots aptuveni 500 reizes dienā.

Portālu Access2Markets ir pozitīvi novērtējuši līdz 10 000 ikdienas lietotāju — 70 % no tiem ir no ES. Tā izmantojums ir ievērojami lielāks nekā tiem rīkiem (tirgus piekļuves datubāzei un tirdzniecības palīdzības dienestam), kuri ar to tika aizstāti. Portāls Access2Markets un ROSA ir izstrādāts ciešā sadarbībā ar uzņēmumu apvienībām un tirdzniecības kamerām, un tie tiek pastāvīgi atjaunināti, pamatojoties uz lietotāju atsauksmēm. Šos labos sākotnējos rezultātus apliecina fakts, ka 2021. gadā Eiropas Ombuda Labas pārvaldības balvas⁴⁶ publiskajā balsojumā platforma saņēma augstāko novērtējumu. Tādējādi tika pausta atzinība tās nodrošinātajiem pakalpojumiem, kas krīzes laikā bija vērsti uz iedzīvotājiem.

Platformu Access2Markets ir plānots izvērst, turpmākajos gados papildinot to ar jauniem pakalpojumiem un iepirkuma moduļiem, un līdz 2021. gada beigām ROSA plānots iekļaut lielāko daļu nolīgumu.

Īstenojot uzlabojumus, tiek paplašināts platformas *Access2Market* tvērums, lai tajā iekļautu citus ES tirdzniecības nolīgumu pamatelementus.

⁴⁴ Eiropas Komisija, *EU Aid for Trade Progress Report 2020 — Review of progress on the implementation of the updated EU aid for trade strategy of 2017*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2020. gads (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f022db96-d854-11ea-adf7-01aa75ed71a1>).

⁴⁵ <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/iv/home>

⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=EXkldaJvv5E>

- Eksperimentālā režīmā tiek izstrādāta **datubāze ar meklēšanas funkciju, kas aptver vairākas pakalpojumu nozares**, uz kurām attiecas ES nolīgumi, kā arī īpaši nozaru ceļveži, kuros sīkāk aplūkoti konkrēti reģioni vai valstis, piemēram, augu un dzīvnieku veselības noteikumu jomā.
- **Tiek paplašināts arī ROSA ģeogrāfiskais aptvērums**, lai līdz 2021. gada beigām tajā iekļautu lielāko daļu tirdzniecības nolīgumu. Pašlaik tajā jau ir pieejami 26 tirdzniecības nolīgumi ar 36 valstīm (tajā skaitā ar Apvienoto Karalisti, Centrālamerikas partnervalstīm, Kolumbiju/Peru/Ekvadoru, Vjetnamu, Kanādu, Japānu un Dienvidkoreju).
- Jauns specializēts rīks **Access2Procurement**⁴⁷, kura darbība uzsākta 2021. gada septembrī, aptver ES tirdzniecības nolīgumu ietvaros veiktos valsts iepirkumus, sākot ar Nolīgumu par valsts iepirkumu (GPA) un ES un Kanādas nolīgumu (CETA); aptvērums tiks pakāpeniski paplašināts.

Jauns rīks informācijas par publisko iepirkumu uzlabošanai

Access2Procurement ir jauns platformā **Access2Markets** integrēts IT rīks. Tā mērķis ir palīdzēt Eiropas piegādātājiem noskaidrot, vai viņi tiesīgi pretendēt uz attiecīgā valsts iepirkuma līguma noslēgšanu trešā valstī. Pamatojoties uz atbildēm, ko lietotāji sniegs uz trim vai četriem jautājumiem par iepirkuma iestādi, iepirkuma priekšmetu un paredzamo līguma vērtību, jaunais rīks sniegs ātru un ļoti uzticamu novērtējumu par to, vai lietotājam ir tiesības piedalīties piedāvājumu iesniegšanas procesā. Rīks palīdzēs piedāvājumu iesniedzējiem noteikt, vai uz iepirkuma projektu trešā valstī attiecas vai neattiecas valsts tirgus piekļuves saistības attiecībā uz ES saskaņā ar PTO Nolīgumu par valsts iepirkumu vai divpusēju nolīgumu.

B. Rokasgrāmatas, palīdzības dienesti, MVU centri un sadarbība ar tīkliem

Komisija savā informēšanas darbā turpina pievērst pastiprinātu uzmanību ieguvumiem, ko ES tirdzniecības nolīgumi piedāvā uzņēmumiem, jo īpaši MVU.

Komisija 2020. gadā turpināja **izstrādāt virkni rokasgrāmatu**, lai palīdzētu uzņēmumiem orientēties nolīgumos. Tās tika stiprinātas ar īpaši izstrādātām ieinteresētajām personām paredzētām apmācību sesijām un tīmekļa semināriem, kas papildināja ES dalībvalstu un uzņēmumu darbības. **ES delegācijām** ir svarīga nozīme informētības uzlabošanā un atbalsta sniegšanā ekonomikas dalībniekiem, kuri vēlas gūt labumu no nolīguma.

- Piemērs: Kanāda. Komisija 2020. gadā turpināja izstrādāt īpašas rokasgrāmatas un organizēt tīmekļa seminārus, lai sniegtu atbalstu ES uzņēmumiem, kuri darbojas vai vēlas uzsākt darbību Kanādas tirgū. Šis darbs aptvēra deviņas jomas, sākot no ļoti tehniskiem tematiem, piemēram, alternatīvie risinājumi apstrādei ar metilbromīdu noteiktu augu produktu eksportēšanā vai tīro tehnoloģiju uzņēmumu iespējas, līdz vispārīgākiem jautājumiem, piemēram, publiskā iepirkuma iespējas Kanādā pavalsts vai reģionālā līmenī vai pārskats par IĪT Kanādā. Visas iepriekš minētās rokasgrāmatas un ziņojumi ir publiski pieejami Komisijas tīmekļa vietnē⁴⁸.

⁴⁷ <https://webgate.ec.europa.eu/procurement/#/step1>

⁴⁸ <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1720&title=CETA-factsheet-and-guides>

- Piemērs: Japāna. ES delegācijas tirdzniecības komanda Tokijā 2020. gadā izstrādāja detalizētu rokasgrāmatu ar mērķi uzņēmumiem sniegt informāciju par piekļuvi tirgum, papildinot to ar konkrētām nozarēm veltītām rokasgrāmatām⁴⁹.

Būtiska nozīme ir ES atbalstītajiem MVU centriem galvenajos tirgos

Komisija ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm, valstu un Eiropas uzņēmumu apvienībām ārvalstīs un tirdzniecības veicināšanas organizācijām **turpina atbalstīt MVU centrus Ķīnā un Japānā**, lai palīdzētu MVU izvērst darbību starptautiskā līmenī un piekļūt nolīgumos atrunātajām priekšrocībām partnervalstīs. **ES un Japānas Rūpniecības sadarbības centram**⁵⁰ ir 2233 reģistrēti dalībnieki. To kopīgi finansē un pārvalda ES un Japāna⁵¹ sadarbībā ar dalībvalstu tirdzniecības veicināšanas organizācijām. Šis centrs nodrošina vairākus pakalpojumus⁵² MVU, cita starpā ar EPN palīdzības dienesta⁵³ un Japānas Nodokļu un publiskā iepirkuma palīdzības dienesta⁵⁴ starpniecību, kā arī sekmē tehnoloģiju nodošanu starp ES un Japānu, izmantojot tam īpaši paredzētu palīdzības dienestu⁵⁵. **ES MVU centrs Ķīnā** ir Komisijas finansēts projekts, kas kopš 2010. gada palīdz Eiropas mazajiem un vidējiem uzņēmumiem sagatavoties darījumdarbības veikšanai Ķīnā. Projekts pašlaik ir īstenošanas trešajā posmā, un tā plānotais darbības laiks ir no 2020. gada oktobra līdz 2022. gada martam. ES MVU centru tā otrajā posmā (no 2014. gada jūlija līdz 2020. gada aprīlim) finansēja ES ar kopējo budžetu 5,9 miljonu EUR apmērā. Centram ir 14 163 lietotāji, kuri ir reģistrēti EU MVU centra tīmekļa vietnē.

MVU centri Japānā un Ķīnā

ES un Japānas Rūpniecības sadarbības centra 2020. gadā īstenoto darbību piemēri:

- ✓ 16 ar EPN saistīti tīmekļa semināri (izmantojot EPN palīdzības dienestu), kuros piedalījās 925 dalībnieki;
- ✓ 18 faktu lapas, kurās MVU sniegta informācija par galvenajiem EPN aspektiem;
- ✓ 21 tīmekļa seminārs ar 810 dalībniekiem.

ES MVU centra Ķīnā īstenoto darbību piemēri (2014. gada novembris līdz 2020. gada aprīlis):

- ✓ 307 apmācības Ķīnā un ES vairāk nekā 12 000 ES MVU;
- ✓ 28 saprašanās memorandi, kas parakstīti ar valdības aģentūrām un darījumdarbības atbalsta organizācijām Ķīnā un Eiropā;
- ✓ 270 partnerības starp ES MVU centru un partnerorganizācijām.

MVU centrus dažos gadījumos atbalsta arī tematiskas komandas

⁴⁹ Rokasgrāmata ES piegādātājiem par valsts iepirkumu Japānā: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/november/tradoc_159028.pdf; detalizēta rokasgrāmata, kurā ES uzņēmumiem sniegta informācija par piekļuvi tirgum: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/lv/content/es-un-japanas-ekonomisko-partnerattiecibu-noligums>

⁵⁰ <https://www.eu-japan.eu/>

⁵¹ ES nodrošina finansējumu COSME darba programmas 2020. gadam ietvaros (5,6 miljoni EUR no 2020. gada aprīļa līdz 2022. gada martam).

⁵² <https://www.eu-japan.eu/summary-activities>

⁵³ <https://www.eubusinessinJapan.eu/library/news/epa-helpdesk>

⁵⁴ <https://www.eu-japan.eu/japan-tax-public-procurement-helpdesk>

⁵⁵ <http://www.eu-jp-tthelpdesk.eu/>

ES uzņēmumi (jo īpaši nelielie) saistībā ar IĪT aizsardzību trešās valstīs bieži vien saskaras ar praktiskām problēmām un ierobežojumiem, piemēram, piespiedu tehnoloģiju nodošanu, procesuāliem trūkumiem, kavējumiem tiesību reģistrācijā, atsevišķu tiesību neregistrēšanu, nepietiekami atturošām sankcijām par IĪT pārkāpumiem, kompetences trūkumu, korupciju, informētības un pārredzamības trūkumu. Lai palīdzētu MVU risināt šīs problēmas, kuras var ietekmēt to centienus izvērst darbību starptautiskā līmenī, **Komisija svarīgos reģionos, proti, Ķīnā, Latīņamerikā un Dienvidaustrumāzijā, ir izveidojusi tematiskus MVU palīdzības dienestus ar IĪT saistītos jautājumos**⁵⁶. Šie palīdzības dienesti palīdz ES MVU gan aizsargāt, gan piemērot to IĪT ES tirdzniecības partnervalstu teritorijās, sniedzot bezmaksas informāciju un pakalpojumus.

⁵⁶ https://intellectual-property-helpdesk.ec.europa.eu/ip-thematic-areas_en

C. Sadarbības padziļināšana ar uzņēmumiem un uzņēmumu tīkliem

Lai uzrunātu uzņēmumus partnervalstīs, Komisija 2020. gadā turpināja **padziļināt sadarbību ar ES uzņēmumu interešu pārstāvjiem** ES un trešās valstīs, tostarp ar Eiropas Biznesa atbalsta tīklu (*EEN*)⁵⁷, Eiropas uzņēmumu organizāciju pasaules tīklu (*EBO WWN*)⁵⁸ un dalībvalstu tirdzniecības veicināšanas organizācijām (TVO). Komisijas mērķis ir sekmēt viedokļu apmaiņu ar šīm organizācijām, lai uzlabotu Eiropas uzņēmumu piekļuvi tirgum trešās valstīs.

EEN sniedz konsultācijas par ES noslēgtajiem BTN. *EEN* tematiskā grupa, lai atbalstītu MVU darbības izvēršanu starptautiskā līmenī, sniedz informāciju par aktuālākajiem ar tirdzniecību saistītajiem jautājumiem, izmantojot *EEN* kopienas platformu. Ekspertu grupa arī organizē tīmekļa seminārus vietējiem uzņēmumiem un *EEN* konsultantiem, kā arī vada palīdzības dienestu darbu ar mērķi izplatīt informāciju par tirdzniecības nolīgumiem.

Eiropas Biznesa atbalsta tīkls — pēdējā laikā īstenotie pasākumi

- *EEN* tematiskā grupa MVU darbības izvēršanai starptautiskā līmenī 2021. gada 27. janvārī organizēja tīmekļa semināru “Iepazīstieties ar mūsu starptautiskajiem partneriem: *EEN* Singapūrā”, izceļot iespējas un atbalstu, kas ir pieejams ES uzņēmumiem, kuri vēlas veikt darījumdarbību Singapūrā, gūstot labumu no BTN.
- *EEN* Vjetnama izveidoja palīdzības dienestu, lai izvērtētu uzņēmumu vajadzības saistībā ar ES un Vjetnamas BTN, kas stājās spēkā 2020. gada 1. augustā, tostarp veicot aptaujas, organizējot sanāksmes utt.
- *EEN* ciešā sadarbībā ar Tirdzniecības ĢD 2020. gada novembrī vadīja īpaši izstrādātu praktisku apmācību par portāla *Access2Markets* funkcijām. Tīmekļa seminārs tika novērtēts atzinīgi, un apmācībās piedalījās vairāk nekā 200 *EEN* konsultanti. Nākotnē ir plānotas citas praktiskas apmācību sesijas.

Atbalsts MVU tagad ir iekļauts daudzos ES tirdzniecības nolīgumos

Lai palīdzētu MVU izmantot ES tirdzniecības nolīgumu sniegtās iespējas, nesen noslēgtajos nolīgumos (**ES BTN**) ir iekļautas īpašas nodaļas par MVU⁵⁹, kurās attiecībā uz MVU ir paredzēta pārredzamība un regulāra saziņa starp pušu MVU kontaktpunktiem. *CETA* ietvaros izveidotie MVU kontaktpunkti 2020. gadā iesniedza darbības pārskatu *CETA* Apvienotajā komitejā, kura tikās 2020. gada jūlijā un sāka īstenot 2021.–2021. gada darba plānu⁶⁰, cita starpā iesaistot *EEN* un sekojot līdzi ar MVU saistītajam progresam *CETA* ietvaros. Saskaņā ar ES un Japānas EPN izveidoto

⁵⁷ Tīkls, ko līdzfinansē ES [programma COSME](#), darbojas vairāk nekā 60 valstīs un apvieno 3000 ekspertu no 600 dalīborganizācijām. Tā mērķis ir palīdzēt maziem un vidējiem uzņēmumiem to starptautiskajā darbībā.

⁵⁸ <https://eboworldwide.eu/>

⁵⁹ Ar Kanādu ir panākta vienošanās par ieteikumu attiecībā uz MVU. ES un Japānas EPN un TSN ar Apvienoto Karalisti, kā arī ar *Mercosur* noslēgtajos nolīgumos un modernizētajā nolīgumā ar Meksiku ir iekļautas MVU nodaļas. MVU nodaļas tiek apspriestas arī ar Čīli, Indonēziju, Austrāliju un Jaunzēlandi.

⁶⁰ Darba plāns un darbības pārskats pieejams: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/july/tradoc_158910.pdf

kontaktpunktu pārstāvju tikšanās notika 2021. gada februārī. Tajā abas puses ziņoja par to iniciatīvām, ar kurām īsteno MVU nodaļā paredzētos informācijas noteikumus.

IV. Šķēršļu novēršana un risinājumu rašana

IV.1. Ar tirdzniecības šķēršļiem saistītā situācija un to novēršana izaicinājumiem pilnā gadā

2020. gads ir bijis īpaši sarežģīts — Covid-19 pandēmijas izraisītā veselības un ekonomiskā krīze ir veicinājusi protekcionismu, un daži partneri šīs situācijas dēļ ir mazāk motivēti atcelt šķēršļus, kas pastāvēja jau pirms krīzes.

Saskaņā ar ES tirdzniecības nolīgumiem izveidotās institucionālās struktūras nodrošina būtisku iespēju konstatēt, aktualizēt un atrisināt problēmas sadarbībā ar tirdzniecības partnervalstīm, ar kurām ES ir noslēgusi preferenciālas tirdzniecības nolīgumus. Tomēr uzņēmumi var saskarties ar problēmām jomās, kas nav tiešā veidā regulētas tirdzniecības nolīgumos, vai valstīs, ar kurām ES nav noslēgusi preferenciālas tirdzniecības nolīgumu. Tādējādi šķēršļu noteikšanas un novēršanas darbs 2020. gadā turpinājās visos līmeņos (gan divpusēji, gan daudzpusēji) ar mērķi kļiedēt to ES uzņēmumu bažas, kuri saskaras ar ierobežojošiem pasākumiem vai praksēm un pret kuriem ES tirdzniecības partnervalstis izturas negodīgi, vai kuriem nav iespējas konkurēt vienlīdzīgos konkurences apstākļos. Lai atvieglot sūdzību iesniegšanu, Komisija 2020. gada novembrī tās portālā *Access2Markets* izveidoja **vienoto kontaktpunktu** (VKP), vienas pieturas aģentūru, lai sniegtu informāciju par tirdzniecības šķēršļiem un/vai tirdzniecības partnervalstīm, kuras nepilda savas TIA saistības.

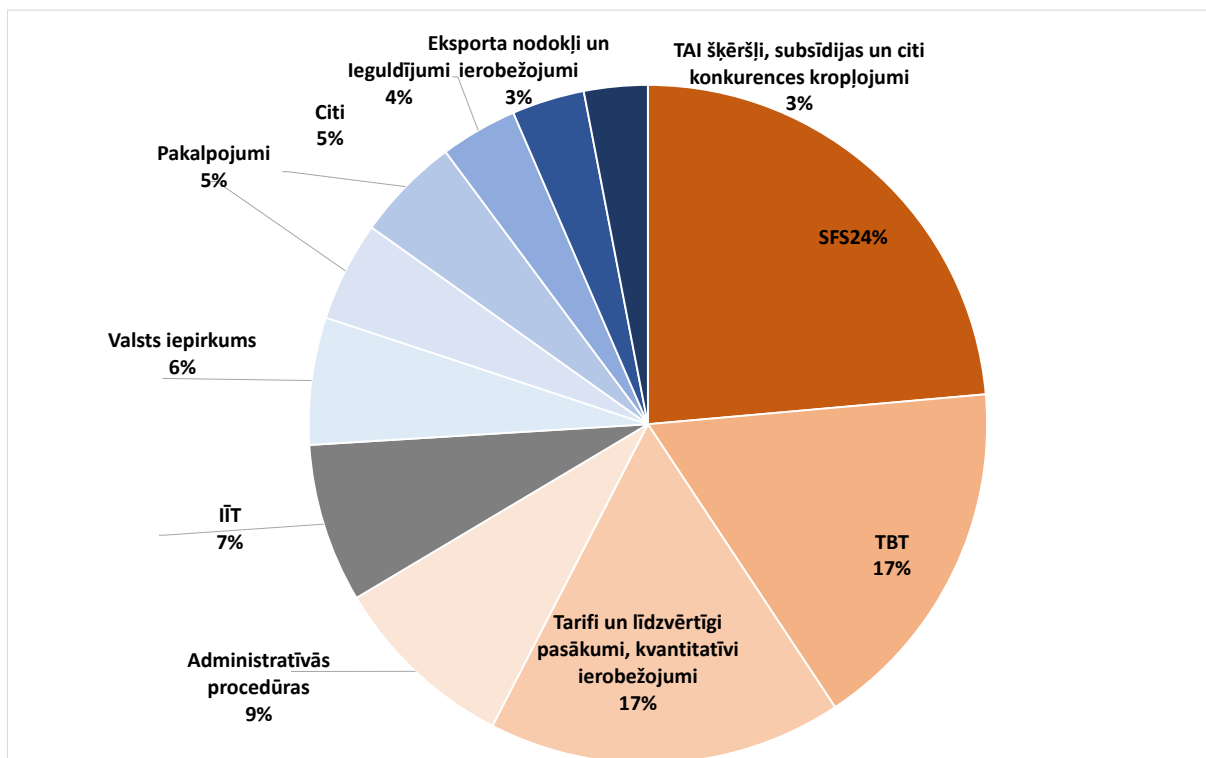
A. (Kopējais reģistrēto) tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļu uzskaitījums 2020. gada 31. decembrī

Kā parādīts turpmāk sniegtajā tabulā, 2020. gada beigās Komisijas datubāzē *Access2Markets* bija iekļauti **462 aktīvi tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļi 66 trešās valstīs**.

Pasākuma veids	Šķēršļu skaits
Sanitārie un fitosanitārie (SFS) pasākumi	109
Tehniskie šķēršļi tirdzniecībā (TBT)	79
Tarifi un līdzvērtīgi pasākumi, kvantitatīvi ierobežojumi	78
Administratīvās procedūras	41
Pakalpojumi un ieguldījumi	39
Citi pasākumi*	37
IĪT	35
Publiskais iepirkums	28
Eksporta nodokļi un ierobežojumi	16
Pavisam kopā	462

* Citi pasākumi ietver šķēršļus, kas saistīti ar tirdzniecības aizsardzības instrumentiem (TAI) un subsīdijām, pasākumiem, kuri ietekmē konkurenci, kā arī citiem pasākumiem, kas nav iekļaujami iepriekš uzskaitītajās kategorijās.

4. attēls. Šķēršļu veidi 2020. gadā

Kā redzams iepriekš norādītajā 4. attēlā, kurā aplūkoti **šķēršļu veidi**, SFS pasākumi (109), tāpat kā iepriekšējos gados, joprojām paliek lielākā kategorija, veidojot gandrīz ceturto daļu no visiem šķēršļiem. Tiem seko *TBT* un tarifu pasākumi, kā arī kvantitatīvie ierobežojumi (gandrīz 80 katrā kategorijā). Šīs trīs kategorijas 2020. gadā veidoja gandrīz 60 % no visiem aktīvajiem šķēršļiem.

Aplūkojot **ģeogrāfisko izplatību**, Ķīna 2020. gadā joprojām bija valsts ar lielāko šķēršļu skaitu, proti, 40 šķēršļiem (par diviem vairāk nekā 2019. gadā). Otrajā vietā bija Krievija, tai sekoja Indonēzija un Amerikas Savienotās Valstis (katrā gadījumā 26 šķēršļi), Indija (25) un Turcija (24). Citas valstis, kurās bija spēkā desmit vai vairāk šķēršļu, bija Brazīlija, Dienvidkoreja, Austrālija, Alžīrija, Ēģipte, Maroka, Kanāda un Malaizija.

B. Tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļu tendences 2020. gadā

Turpmāk sniegtajā tabulā ir uzskaitīti 2020. gadā jaunie reģistrētie šķēršļi, kā arī novērstie šķēršļi⁶¹ atbilstīgi veidam/kategorijai, kas salīdzinājumā ar 2019. gadu uzrāda neto pieaugumu (+8)⁶².

Pasākuma veids	Jauni šķēršļi ⁶³	Novērstie šķēršļi
SFS	13	17
TBT	5	6
Administratīvās procedūras	5	4
Tarifi un līdzvērtīgi pasākumi, kvantitatīvi ierobežojumi	5	2
Pakalpojumi un ieguldījumi	4	1
Citi pasākumi ⁶⁴	4	1
Valsts iepirkums	3	1
Eksporta nodokļi un ierobežojumi	1	1
IĪT	1	0
Pavisam kopā	41	33

Sanitārie un fitosanitārie (SFS) pasākumi atkal izvirzījās priekšplānā gan attiecībā uz jauniem pasākumiem (13), gan saistībā ar novērstiem šķēršļiem (17), tādējādi veidojot pusi no 2020. gadā novērstajiem šķēršļiem. SFS šķēršļu novēršana, piemēram, nozīmēja Japānas tirgus atvēršanu ES eksportētājiem noteiktu ES liellopu gaļas produktu ieviešanai, atļaujas sniegšanu Beļģijas ābolu ieviešanai Meksikā un Taizemē vai Dienvidkorejas aizlieguma atcelšanu putnu gaļas ieviešanai no Ungārijas.

Tehniskie šķēršļi tirdzniecībā (TBT) un ar **administratīvajām procedūrām** saistītie šķēršļi bija otrais un trešais visbiežāk sastopamais šķēršļu veids.

Saistībā ar **jauniem 2020. gadā reģistrētiem šķēršļiem atbilstīgi nozarei**, 43 % no tiem tika konstatēti **lauksaimniecības un zivsaimniecības nozarē**, savukārt četri jauni šķēršļi tika konstatēti vīna un stipro alkoholisko dzērienu nozarē, bet trīs jauni šķēršļi — autobūves nozarē. Tomēr lielāko jauno šķēršļu grupu (8) pēc lauksaimniecības un zivsaimniecības veidoja **horizontālie pasākumi**, kas var ietekmēt visu eksportu uz attiecīgo tirdzniecības partnervalsti (6), vai pasākumi, kuri aptver vairāk nekā vienu nozari (2). **Horizontālie un vairāku nozaru pasākumi kopā veidoja ceturto daļu no visiem 2020. gadā reģistrētajiem jaunajiem šķēršļiem**⁶⁵, atspoguļojot protekcionisma tendenču palielināšanos, ko vēl vairāk saasina Covid-19 pandēmija.

⁶¹ Izsmēlošs jauno paziņoto šķēršļu un 2020. gadā novērsto šķēršļu saraksts ir atrodams Komisijas dienestu darba dokumentā: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159786.htm>

⁶² Summējot pagājušā gada pasākumus (438 aktīvi šķēršļi) un 2020. gada datus (41 jauns un 33 novērsti šķēršļi), rezultāts ir 446 šķēršļi. Galvenā atšķirība izriet no tā, ka, lai izsekotu daļēji novērstos šķēršļus, Komisija ir reģistrējusi šķēršļus, attiecībā uz kuriem 2020. gadā tiek veiktas tālākas darbības, līdz ar to nominālais šķēršļu skaits ir augstāks, nemainoties pamatā esošajām tendencēm.

⁶³ Jauni šķēršļi ir 2020. gada gaitā portālā *Access2Markets* reģistrētie šķēršļi.

⁶⁴ Citi pasākumi ietvēra šķēršļus, kas ir saistīti ar tirdzniecības aizsardzības instrumentiem (TAI) un subsīdijām, pasākumiem, kuri ietekmē konkurenci, kā arī citiem pasākumiem, kas nav iekļaujami iepriekš uzskaitītajās kategorijās.

⁶⁵ Šī lielā pasākumu daļa ar horizontālo ietekmi traucē pienācīgā veidā skaitliski izteikt skartās tirdzniecības plūsmas.

Tirdzniecības un ieguldījumu šķēršļi un Covid-19

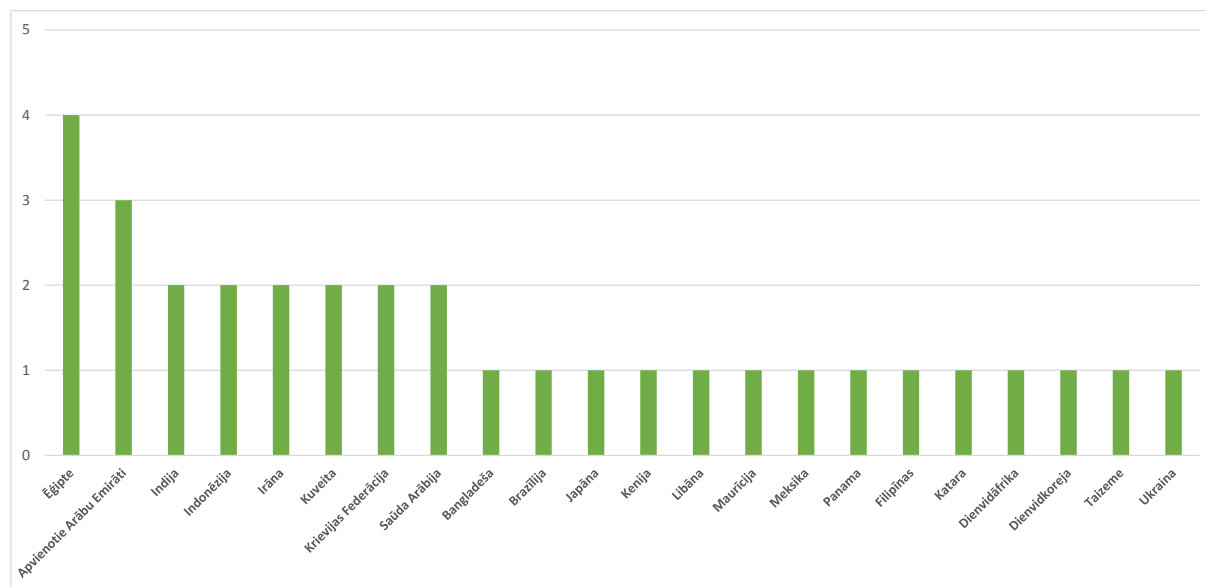
Pandēmijas sākumā piegādes ķēžu traucējumi radīja pieprasījuma sprādzienu pēc pirmās nepieciešamības (veselības) precēm, un no tā izrietēja preču trūkums un spontāni ierobežojoši pasākumi, kuriem sekoja nekontrolēta ražošanas jaudas palielināšana (galvenokārt Ķīnā), kas radīja bažas par drošību un atbilstību ES standartiem. ES ieviesa pagaidu pārredzamības mehānismu **eksporta atļauju shēmu veidā attiecībā uz individuālajiem aizsardzības līdzekļiem**, aizstājot valsts līmeņa aizliegumus, kuru termiņš beidzās 2020. gada maija beigās.

Pandēmijas pirmajā posmā vairākas ES tirdzniecības partnervalstis ieviesa **eksporta ierobežojumus**. Komisija turpina uzraudzīt šos pasākumus, lai pārbaudītu, vai pasākumu ilgums ir noteikts uz laiku, kad šie pasākumi ir absolūti nepieciešami, t. i., vai pasākumi tiek atcelti, tiklīdz to ļauj situācija veselības jomā⁶⁶. Gadījumos, kad tiek konstatēts, ka ierobežojumi ietekmē ES apgādi ar pirmās nepieciešamības precēm, kas vajadzīgas Covid-19 pārvarēšanai, ES cenšas novērst vai ierobežot attiecīgo pasākumu. Kā piemēru var minēt Indijas pasākumus, kuri ierobežo vairāku kritiski svarīgu medicīnas preču eksportu⁶⁷ un kurus bija iespējams atcelt, veicot pārrunas augstākajā politiskajā līmenī.

C. 2020. gadā novērstie šķēršļi

Komisija 2020. gadā ir proaktīvi strādājusi pie šķēršļu novēršanas, nodrošinot 33 šķēršļu pilnīgu vai daļēju atcelšanu 22 tirdzniecības partnervalstīs, kā redzams turpmāk 5. attēlā.

5. attēls. Novērsto šķēršļu skaits atbilstīgi partnervalstij (2020. gadā)

⁶⁶ Daži no šiem pasākumiem tika reģistrēti ES datubāzē uzraudzības nolūkos (portālā *Access2Markets* <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/barriers>)

⁶⁷ Medicīnas preces, uz kurām attiecās ierobežojumi, bija hidroksihlorohīns (HCQ), citas aktīvās farmaceitiskās vielas (AFV), kā arī paracetamola preparāti (vairāk nekā trešdaļa no Indijā saražotā paracetamola preparātu daudzuma tiek eksportēta uz ES).

Komisija izmanto **virkni instrumentu, kurus bieži vien piemēro kombinēti**, lai novērstu tirdzniecības šķēršļus. Lai aktivizētu tās divpusējos tirdzniecības nolīgumos paredzēto institucionālo sistēmu (sk. iepriekš II.2. iedaļas B daļu), Komisija šķēršļu novēršanai izmanto **diplomātiskos kanālus** un augsta līmeņa dialogus ar tās tirdzniecības partnervalstīm. Tā arī regulāri aktualizē šķēršļus daudzpusējā PTO darbā. Tā arī var sākt izmeklēšanu atbilstīgi ES Tirdzniecības šķēršļu regulai (2020. gadā tika sāktas divas pārbaudes, un tās tika pabeigtas 2021. gadā; sk. turpmāk tekstā).

Divpusējas darbības izrādījās efektīvs šķēršļu novēršanas veids.

Pasākumu piemēri divpusējā līmenī

- Saūda Arābija / plastmasas materiāli. Kopīgi Komisijas, ES dalībvalstu un uzņēmumu centieni palīdzēja novērst tehnisku šķērsli saistībā ar Saūda Arābijas veiktu plastmasas materiālu sertifikāciju. Dalībvalstis un nozares apvienības ziņoja Komisijai par jaunu prasību, kas noteiktu, ka iepakojums obligāti jāizgatavo no sertificētas oksobioloģiski noārdāmas plastmasas. Komisija izskatīja šo jautājumu un secināja, ka šāds ierobežojums nebija zinātniski pamatots (t. i., trūka pierādījumu par oksobioloģiski noārdāmas plastmasas labvēlīgo ietekmi uz vidi). Pateicoties šiem un citiem zinātniskiem pierādījumiem, ko ES delegācija iesniedza Saūda Arābijai, šī valsts attiecās no iepakojuma produktu tehniskajiem noteikumiem.
- Indonēzija/IĪT. Komisija aizvadīto divu gadu laikā ir vērsusi Indonēzijas uzmanību uz jautājumu par vietējo ražošanu kā priekšnosacījumu, lai saņemtu zāļu patentaizsardzību, jo tas bija nopietns šķērslis Eiropas uzņēmumiem, kuri vēlējās konkurēt Indonēzijas tirgū. ES, izmantojot diplomātiskos kanālus, apsprieda šo jautājumu ar Indonēziju un iesaistīja līdzīgi domājošas valstis, lai rastu risinājumu, kas ir abpusēji noderīgs gan vietējām, gan Eiropas inovatīvajām nozarēm un saskanīgs ar starptautiskajiem standartiem. Indonēzija 2020. gada oktobrī pieņēma jauno Vispārējo likumu par darbvieta radīšanu, ar kuru šī prasība tika atcelta. Tas bija svarīgs solis virzībā uz atbilstības nodrošināšanu starptautiskiem standartiem, kas cita starpā aptver patentētu izgudrojumu ražošanu, importēšanu un licencēšanu Indonēzijā.

Šķēršļu novēršanā būtiska bija arī darbība PTO un tās dažādo komiteju ietvaros.

Ņemot vērā tādu noteikumu un regulējumu skaita pieaugumu, kas ietekmē starptautisko tirdzniecību, ir ārkārtīgi svarīga daudzpusējo ar *TBT* saistīto disciplīnu pienācīga īstenošana. Pateicoties sekmīgai ES iesaistei **PTO TBT komitejā**, bija iespējams precizēt, atcelt vai nepieļaut lielu skaitu šādu ar *TBT* saistītu šķēršļu, tādējādi atvieglojot ES eksportu. Saskaņā ar nesen veiktajām aplēsēm šādi pasākumi **aizvadīto desmit gadu laikā ir ietekmējuši ES eksportu aptuveni 83 miljardu EUR⁶⁸ vērtībā** virknē nozaru, jo īpaši medicīnisko iekārtu, zāļu, autobūves, pārtikas un dzērienu, IT produktu un elektrisko ierīču, kosmētikas, rotaļlietu, tekstilizstrādājumu, keramikas izstrādājumu vai mēbeļu nozarē⁶⁹.

⁶⁸ Ar šo metodi ir aplēstas pašreizējās tirdzniecības plūsmas, kas guva labumu no *TBT* šķēršļu atcelšanas / rašanās novēršanas, un tā skaitliski neatspoguļo eksporta pieaugumu vai citu ietekmi uz tirdzniecību.

⁶⁹ Skatīt arī Eiropas politikas pētījumu centra (CEPS) 2021. gada februāra publikāciju: “Multilateral cooperation behind the trade war headlines: How much trade is freed up?”; Lucian Cernat un David Boucher; https://www.ceps.eu/download/publication/?id=32164&pdf=PI2021-03_Multilateral-cooperation-behind-the-trade-war-headlines.pdf

Īpašos gadījumos Tirdzniecības šķēršļu regula piedāvāja papildu juridisko ceļu.

Tirdzniecības šķēršļu regula (TŠR) ir juridisks instruments, kas sniedz ES uzņēmumiem, nozarēm, apvienībām un dalībvalstīm tiesības iesniegt Komisijai sūdzību par tirdzniecības šķēršļiem trešās valstīs. Ja sūdzība atbilst pieņemamības kritērijiem, Komisija izskata lietu, lai noteiktu, vai ir pierādījumi par starptautisko tirdzniecības noteikumu pārkāpumiem, kas rada negatīvu ietekmi uz tirdzniecību vai kaitējumu, kā arī to, vai ES interesēs ir veikt pasākumus. Ja procedūras ietvaros tiek secināts, ka pasākumu veikšana ir nepieciešama, lai nodrošinātu starptautisko tirdzniecības noteikumu ievērošanu un novērstu radīto kaitējumu, var tikt veikti atbilstoši pasākumi, kas var ietvert strīdu izšķiršanas procedūru uzsākšanu.

Līdz šim ir sāktas **24 TŠR pārbaudes procedūras** attiecībā uz tirdzniecības praksi, ko īsteno virkne tirdzniecības partnervalstu (piemēram, Brazīlija, Kanāda, Japāna, Turcija). Divas pārbaudes tika sāktas 2020. gadā un pabeigtas 2021. gadā.

- Piemēri: Saūda Arābija / flīzes un Meksika / tekila. Komisija 2021. gada 5. maijā pabeidza izmeklēšanu par Saūda Arābijas pasākumiem⁷⁰, ar kuriem bija ierobežota tirgus piekļuve ES keramikas flīzēm, un par Meksikas pasākumiem⁷¹, kas ietekmēja tekilas eksportu uz ES. Šīs izmeklēšanas tika ierosinātas, pamatojoties uz attiecīgo uzņēmumu apvienību (t. i., Eiropas Keramikas ražošanas nozares apvienības (*Cerame-Unie*) un Eiropas alus darītavu) iesniegtajām sūdzībām, un to rezultātā tika precizēta ar trešo valstu pasākumiem saistītā tiesiskā situācija un ekonomiskās sekas. Pārbaudēs tika konstatēts, ka Saūda Arābijas jaunie tehniskie noteikumi ierobežoja 75–80 % ES keramikas flīžu eksporta ar lēsto ikgadējo vērtību 120–150 miljonu EUR apmērā, kas ietekmēja daudzus ES MVU, savukārt Meksikas atteikšanās izsniegt sertifikātus tekilas eksportam uz ES varētu būt uzskatāma par eksporta ierobežojumiem, kas saskaņā ar PTO noteikumiem ir aizliegti.

Pēc šo divu pārbažu pabeigšanas **Komisija tagad ir labāk sagatavota šķēršļu novēršanai**. Komisija tagad sadarbosies ar Saūda Arābiju nolūkā nodrošināt šo šķēršļu atcelšanu sarunu ceļā vai iesniedzot lietu PTO. Komisija arī uzraudzīs notiekošās administratīvās procedūras Meksikā, lai nodrošinātu tās tirdzniecības šķēršļu atcelšanu.

D. Tirgus piekļuves partnerība darbībā un tās ietekme 2020. gadā

Neraugoties uz Covid-19 pandēmijas radītajām grūtībām, 2020. gadā tika panākti taustāmi rezultāti, pateicoties pastāvīgajai sadarbībai starp Komisiju, dalībvalstīm un uzņēmumiem tirgus piekļuves konsultatīvajās grupās Briselē, kā arī daudzās tirgus piekļuves komandās, kuru darbu vada ES delegāciju tirdzniecības komandas, kā arī ieinteresēto personu sniegtajai informācijai par situāciju uz vietas mūsu partnervalstīs.

Aplūkojot **2020. gadā novērsto šķēršļu ģeogrāfisko izplatību**, redzams, ka 4 šķēršļi tikai novērsti Ēģiptē, 3 šķēršļi — Apvienotajos Arābu Emirātos, 2 šķēršļi bija saistīti attiecīgi ar Indiju, Indonēziju, Irānu, Kuveitu, Krieviju un Saūda Arābiju, savukārt 14 citās valstīs katrā tika novērsts pa vienam šķērslim. Gandrīz puse no novērstajiem šķēršļiem (15) atradās Vidusjūras dienvidu reģiona valstīs un

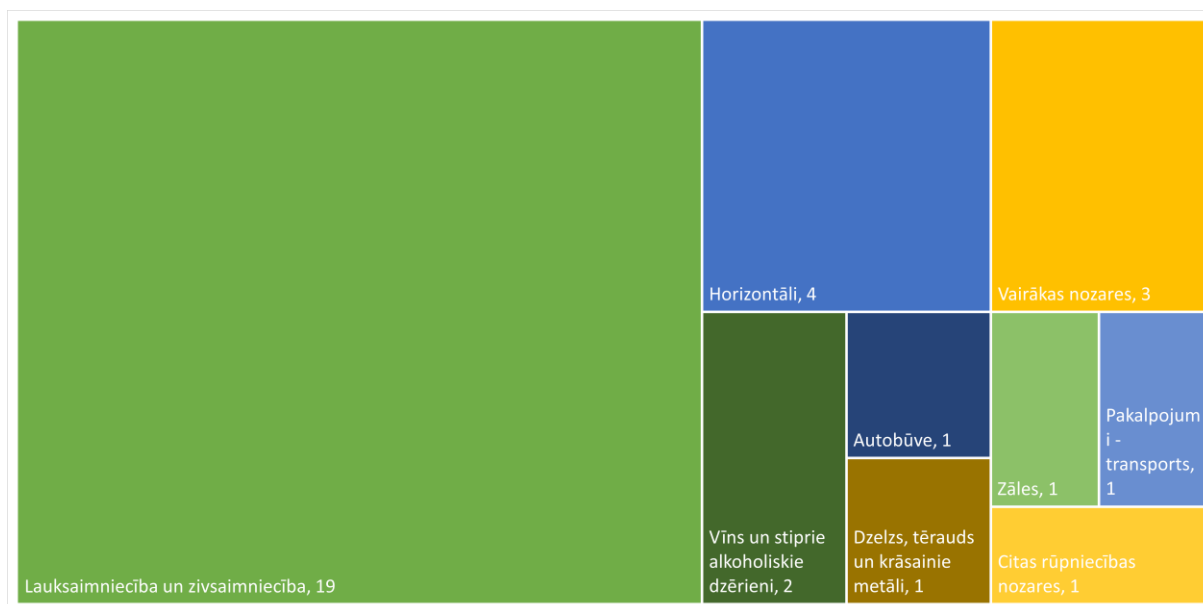
⁷⁰ https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/may/tradoc_159564.pdf

⁷¹ https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/may/tradoc_159563.pdf

Tuvo Austrumu reģionā, jo Komisija reaģē uz šajā stratēģiskajā reģionā pieaugošo protekcionisma tendenci. Septiņi šķēršļi tika novērsti Dienvidāzijā un Dienvidaustrumāzijā.

Tāpat kā iepriekšējos gados, **nozare, kas guva vislielāko labumu** no novērstajiem šķēršļiem, bija **lauksaimniecība un zivsaimniecība**. Tajā novērsto šķēršļu skaits veido gandrīz 60 % no visiem novērstajiem šķēršļiem. Septiņi no novērstajiem šķēršļiem (piektā daļa) bija horizontālie vai vairāku nozaru šķēršļi.

6. attēls. Novērsto šķēršļu skaits atbilstīgi nozarei (2020. gadā)

Kopumā Eiropas Komisijas veiktā **ekonometriskā analīze**⁷² liecināja, ka, pateicoties vairāku šķēršļu novēršanai laikā no 2014. līdz 2019. gadam⁷³, **Eiropas Savienības eksporta vērtība 2020. gadā bija par 5,4 miljardiem EUR lielāka nekā tā būtu gadījumā, ja šķēršļi joprojām būtu spēkā**. Šie papildu 5,4 miljardi EUR no ES eksporta ir taustāms ieguvums, ko ir sniedzis Komisijas, dalībvalstu un uzņēmumu veiktais darbs Tirdzniecības partnerības ietvaros.

IV.2. Sūdzību iesniegšanas atvieglošana: vienotais kontaktpunkts

Vienotā kontaktpunkta izveide palīdz koncentrēt un mobilizēt resursus tirdzniecības šķēršļu novēršanai.

⁷² Metode attiecas tikai uz preču tirdzniecību, un to nevar piemērot ne sarežģītiem horizontālajiem šķēršļiem, kas ietekmē preces, ne šķēršļiem, kas nav saistīti ar precēm.

⁷³ Analīze aptver 130 šķēršļus, kas tika novērsti laikā no 2014. gada līdz 2019. gadam. Šajā analīzē skaitliskā veidā iespējams izteikt tikai dažus šķēršļus, proti, tos, kuri ietekmē ES preču eksportu un kuriem nav horizontālas ietekmes. Analīze neaptver 2020. gadā novērstos šķēršļus, jo, lai novērtētu ietekmi uz tirdzniecību, ir vajadzīgi dati par vismaz vienu pilnu gadu pēc šķēršļu novēršanas.

Vienotajam kontaktpunktam (VKP)⁷⁴, kura darbība tika uzsākta 2020. gada 16. novembrī, būtu jānodrošina uzlabojumi Komisijas un ieinteresēto personu saziņā, kā arī sūdzību iesniegšanā par tirgus piekļuves šķēršļiem un TIA saistību pārkāpumiem, kā arī sūdzību iesniegšanā saistībā ar ES vispārējo preferenču shēmas (VPS) prasību neizpildi. VKP ir izveidots tā, lai nodrošinātu, ka Komisija, izskatot sūdzības, var pamatoties uz stabilu pierādījumu bāzi, kas ļauj tai rīkoties ātrāk un efektīvāk gadījumos, kad tā uzskata, ka ir pamats rīkoties. Tajā pašā laikā vienas pieturas aģentūras mehānisms un Komisijas sniegtās norādes novērš grūtības, kuras daudzām ieinteresētajām personām ir radušās, nosakot pareizo kanālu un informāciju, kas no tām tiek sagaidīta sūdzību ierosināšanai, un sūdzību virzības izsekošanā.

VKP arī gūst labumu no racionālākas pieejas ar šķēršļiem saistītā darba pārvaldībai Tirdzniecības ģenerāldirektorātā un citos Komisijas dienestos, kuru darbs ir saistīts ar iespējamajiem šķēršļiem. Visi šķēršļi tiek pārbaudīti, daži tiek noteikti par prioritāriem, pamatojoties uz to juridisko spēku, ekonomisko vai sistēmisko nozīmi un to novēršanas iespējām.

Vienotais kontaktpunkts sūdzību iesniegšanai palīdz izstrādāt pārliecinošākus argumentus.

VKP var piekļūt, izmantojot tiešsaistes platformu *Access2Markets* (sk. iepriekš tekstā III iedaļas A daļu), kurā var iesniegt sūdzības tiešsaistē⁷⁵. Kopš paziņojuma par VKP darbības uzsākšanu 2020. gada vasarā, ieinteresētās personas ar to ir sazinājušās vairāk nekā 60 reizes saistībā ar iespējamām sūdzībām, un ir iesniegtas 17 oficiālas sūdzības.

Vienotais kontaktpunkts palīdz Komisijai reaģēt ātrāk un efektīvāk.

Vienotais kontaktpunkts jau rada reālas izmaiņas tajā, kā Komisija strādā saistībā ar šķēršļiem. Kā liecina turpmāk izklāstītais piemērs, pareizās informācijas saņemšana agrīnā posmā palielina iespējas sekmīgi novērst šķēršļus, izmantojot visus pieejamos oficiālos un neoficiālos kanālus.

- **Piemērs. Ēģipte / keramikas flīzes.** Nesens piemērs ir pagaidu importa aizliegums, ko Ēģipte piemēroja keramikas flīzēm. ES uzņēmumi, rīkojoties ar to nozares apvienības starpniecību, un ar jaunās vienas pieturas aģentūras mehānisma palīdzību spēja ātri rīkoties un, pamatojoties uz sūdzību veidlapu, varēja apkopot nepieciešamo informāciju vien dažas dienas pēc tam, kad Ēģipte bija publicējusi informāciju par šiem pasākumiem. Tas palīdzēja Komisijai ar ES delegācijas palīdzību agrīnā posmā uzsākt sarunas ar Ēģiptes iestādēm, tostarp izmantojot diplomātiskos kontaktus un apmainoties ar vēstulēm. Pēc sākotnējā trīs mēnešu perioda Ēģipte 2021. gada martā izlēma nepagarināt aizliegumu, tādējādi pasākums tagad ir zaudējis spēku.

Tajā pašā laikā jānorāda, ka visas līdz šim iesniegtās oficiālās sūdzības ir bijušas vērstas uz tirgus piekļuves šķēršļiem, bet vēl nav iesniegta neviena oficiāla sūdzība par ilgtspējīgu attīstību, atspoguļojot papildu sarežģījumus saistībā ar iespējamām lietām šajā jomā, kā arī to, ka darījumdarbības ieinteresētās personas labāk pārzina darbu tirgus piekļuves jomā. Komisija regulāri atbilstoši vajadzībām pārskata tās darbības vadlīnijas attiecībā uz VKP un tās pielāgo, ņemot vērā

⁷⁴ Sk. Darbības pamatnostādnes: Darbības pamatnostādnes: https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/form-assets/operational_guidelines.pdf

⁷⁵ Sūdzības par tirgus piekļuvi vai TIA saistību pārkāpumiem tagad var iesniegt tiešsaistē, portālā *Access2Markets* aizpildot attiecīgās veidlapas.

ieinteresēto personu sniegtos komentārus⁷⁶. Tas ir būtiski, jo jaunā sūdzību iesniegšanas sistēma paredz, ka uzņēmumiem un citām ieinteresētajām personām, kad vien iespējams, ir jāsagatavo labi argumentētas un pamatotas lietas. Šādos gadījumos Komisijai būs pieejama kvalitatīva informācija atbildes sniegšanai. Turklāt Komisija vienmēr patur tiesības veikt darbības pēc savas iniciatīvas (uzsākot *ex officio* lietas) gan attiecībā uz šķēršļiem, kas ir saistīti ar piekļuvi tirgum, gan TIA noteikto saistību pārkāpumiem.

V. Tirdzniecības saistību divpusēja un daudzpusēja izpilde: strīdu izšķiršana⁷⁷

Komisijas jaunās pieejas pamatā attiecībā uz īstenošanu un izpildi ir efektīvs darbs sākotnējos posmos īstenošanas jomā, saistībā ar iespējamo šķēršļu nepieļaušanu un faktisku šķēršļu novēršanu pirms to nostiprināšanās praksē. Tomēr šis darbs ir jāatbalsta ar efektīvām juridiskajām procedūrām strīdu izšķiršanai, kas izmantojamas vajadzības gadījumā.

V.1. Strīdu izšķiršanas izmantošana

A. PTO strīdu izšķiršana

PTO strīdu izšķiršana joprojām ir būtiska efektīvas izpildes nodrošināšanai, neraugoties uz tās Apelācijas institūcijas bloķēšanu

PTO strīdu izšķiršanas sistēma nodrošina **neatkarīgus un objektīvus nolēmumus**, kuri ir saistoši strīdā iesaistītajām pusēm un kurus var **pārsūdzēt**, garantējot šo nolīgumu **kvalitāti un likumīgumu**.

PTO piedāvā izmēģinātu un pārbaudītu strīdu izšķiršanas sistēmu, kuru ES var izmantot tās PTO tiesību īstenošanai, ja citas PTO dalībvalstis nepilda savas saistības. Līdz 2021. gada jūnijam ES ir ierosinājusi 104 no 600 strīdiem, kas kopš 1995. gada ir iesniegti PTO.

Periodā, kas ir aplūkots šajā ziņojumā, **ES ierosināja vērā ņemamu skaitu strīdu izšķiršanas procedūru**. Lai gan PTO strīdu izšķiršanas laika grafikus ir neizbēgami ietekmējusi Covid-19 pandēmija, ES ir aktīvi popularizējusi un atbalstījusi pasākumu veikšanu PTO, lai nodrošinātu strīdu izskatīšanas turpināšanos, piemēram, organizējot lietu izskatīšanas sēdes virtuālā vai jauktā formā.

⁷⁶ Pirmais atjauninājums, ņemot vērā ieinteresēto personu ieguldījumu, tika veikts septembrī, un tam var piekļūt, izmantojot šo saiti: <https://ec.europa.eu/trade/trade-policy-and-you/contacts/chief-trade-enforcement-officer/>

⁷⁷ Lai iepazītos ar detalizētu kopsavilkumu par jo īpaši PTO lietām, kurās ES ir iesaistīta kā sūdzības iesniedzēja vai atbildētāja, kā arī lietām ES divpusējo nolīgumu ietvaros, sk. "Pārskats par aktīvām ES strīdu izšķiršanas lietām" jaunāko izdevumu, kas ir publicēts Tirdzniecības ģenerāldirektorāta tīmekļa vietnē (<https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/>).

PTO strīdu izšķiršanas procedūras

— **Lietas izskatīšanas sēdes turpinājās vairākās ES ierosinātās lietās**, tostarp: pret Turciju lietā par zālēm (DS583); pret Kolumbiju saistībā uz antidempinga maksājumu piemērošanu saldētiem fit kartupeļiem no Beļģijas, Vācijas un Nīderlandes (DS591); pret Indiju saistībā ar tarifiem, ko Indija piemēro noteiktām precēm informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nozarē (DS582); pret ASV saistībā ar noteiktiem pasākumiem attiecībā uz tērauda un alumīnija produktiem (DS548) un antidempinga un kompensācijas maksājumiem attiecībā uz gatavām olīvām no Spānijas (DS577).

— ES lieta par Indonēzijas aizliegumu eksportēt niķeļa rūdu, kā arī par Indonēzijas iekšzemes apstrādes prasībām, kas skar niķeļa rūdu un dzelzs rūdu, **sasniedza ekspertu grupas posmu**. 2021. gada 29. aprīlī tika izveidota ekspertu grupa lietā Indonēzija — pasākumi saistībā ar izejvielām (DS592).

— 2020. gada oktobrī **ES strīdā ar ASV** attiecībā uz lieliem civilajiem lidaparātiem (DS353) PTO Strīdu izšķiršanas padome atļāva ES apturēt koncesijas attiecībā uz ASV vērtībā, kas gadā sasniedz gandrīz četrus miljardus ASV dolāru. Pēc tam, kad ES 2020. gada 10. novembrī faktiski piemēroja pretpasākumus un kad 2021. gada 5. martā ES un ASV abpusēji apturēja pretpasākumus uz četriem mēnešiem, 2021. gada 15. jūnijā tika panākta vienošanās par sadarbības sistēmu attiecībā uz lieliem civilās aviācijas gaisa kuģiem, saskaņā ar kuru pretpasākumu piemērošana tiek apturēta uz nākamo piecu gadu periodu.

B. Divpusēja strīdu izšķiršana

Komisija 2020. gadā turpināja tiesvedības darbu saskaņā ar divpusējo tirdzniecības nolīgumu strīdu izskatīšanas noteikumiem

Strīdu izšķiršanas procedūrās, kas ir paredzētas 31 no 37 ES tirdzniecības nolīgumiem, uz kuriem attiecas šis ziņojums, priekšroka kā pirmajam solim tiek sniegta abpusēji pieņemamiem risinājumiem, ko panāk sarunu ceļā. Tas ir iespējams gadījumos, kad abas puses labprātīgi vēlas ātri novērst nelīdzsvarotību un tirdzniecības traucēkļus, kas konstatēti šo nolīgumu izpildes uzraudzībā.

Ja šķiet, ka abpusēji pieņemama risinājuma rašana sarunu ceļā nebūs iespējama, jebkura no pusēm var pieprasīt strīdu izšķiršanas komisijas izveidi.

ES kopš 2018. gada ir pieprasījusi strīdu izšķiršanu saskaņā ar četriem divpusējiem tirdzniecības nolīgumiem: asociācijas nolīgumu ar **Ukrainu**, brīvās tirdzniecības nolīgumu ar **Korejas Republiku**, ekonomiskās partnerības nolīgumu ar **Dienvīdāfrikas attīstības kopienu (SADC)**⁷⁸, kā arī asociācijas nolīgumu ar **Alžīriju**. Pasākumi, kas tika veikti 2020. gadā un 2021. gada sākumā, ietver šādus pasākumus:

- ES 2020. gada aprīlī lūdza izveidot šķīrējtiesas kolēģiju ar **Dienvīdāfrikas muitas savienību (SACU)**⁷⁹ saskaņā ar ES ekonomiskās partnerības nolīgumu, kas noslēgts ar Dienvīdāfrikas attīstības kopienu (SADC)⁸⁰, reaģējot uz aizsardzības pasākumiem, kuri bija pieņemti pret ES

⁷⁸ Starp ES un SADC noslēgtais EPN attiecas uz ES un sešām Dienvīdāfrikas attīstības kopienas valstīm: Svatini, Botsvānu, Lesoto, Mozambiku, Namībiju un Dienvīdāfriku.

⁷⁹ Piecas SADC valstis (Botsvāna, Lesoto, Namībija, Dienvīdāfrika un Svatini) ir izveidojušas muitas savienību.

⁸⁰ <https://www.sadc.int/about-sadc/overview/>

putnu gaļas eksportu. Komisijas locekļu atlases process, kas uz laiku bija apturēts sabiedrības veselības situācijas dēļ, tika atsākts 2020. gada 22. novembrī un pašlaik tiek īstenots.

- Komisija 2020. gada jūnijā arī sasauca Asociācijas padomi saskaņā ar tās nolīgumu, kas ir noslēgts ar Alžīriju, lai risinātu vairākus importu ierobežojošus pasākumus, tostarp **Alžīrijas** piemēroto importa aizliegumu automašīnām. Tā rezultātā 2020. gada septembrī sākās konstruktīvas apspriedes starp ES un Alžīriju, aptverot visus apstrīdētos pasākumus, un tās 2021. gadā notika vairākās kārtās, lai atrisinātu strīdu ar izlīgumu palīdzību.
- **Korejas** gadījumā pēc kavējumiem, kas cita starpā bija saistīti ar Covid-19 pandēmiju, ekspertu komisija 2021. gada janvārī pieņēma nolēmumu lietā, ko ES ierosināja saistībā ar Korejas pienākumu atbilstīgi BTN ratificēt SDO pamatkonvencijas un saistībā ar tiesisko regulējumu attiecībā uz arodbiedrībām, sk. iepriekš II.2. iedaļas C daļu.
- **Ukrainas** gadījumā komisija 2020. gada 11. decembrī pieņēma nolēmumu ES labā saistībā ar koksnes eksporta aizliegumu uz ES. Ukraina 2021. gada 29. jūnijā rakstveidā informēja ES par tās sekmēm saistībā ar šķīrējtiesas kolēģijas nolēmuma izpildi, bet nevarēja paziņot nevienu pasākumu, ko tā būtu veikusi, lai izpildītu kolēģijas nolēmumu.

Ukrainas strīda izšķiršanas lieta

Ukraina 2005. gadā sāka piemērot eksporta aizliegumu attiecībā uz vairākām koku sugām, liedzot eksportēt neapstrādātu šo koku sugu koksni un zāgmateriālus. Laikposmā no 2015. līdz 2017. gadam Ukraina paplašināja produktu klāstu, uz kuru attiecas **eksporta aizliegums**, iekļaujot tajā **visas neapstrādātas koksnes eksportu**. Tā kā šo jautājumu neizdevās atrisināt politiskā ceļā, Komisija 2018. gada 22. novembrī nolēma sākt strīda izšķiršanas procedūru ar Ukrainu saskaņā ar divpusējo ES un Ukrainas asociācijas nolīgumu (2020. gada 28. janvārī tika izveidota šķīrējtiesas kolēģija).

Eiropas Komisijas īstenotā pieeja šajā lietā balstījās ne tikai uz **pārliedzinošu juridisko pamatu**, bet arī uz Ukrainas eksporta aizlieguma **ekonomisko ietekmi**. Lai gan Ukraina šajā laikā ir kļuvusi par otro lielāko (apstrādātu) skuju koku koksnes importa avotu Ķīnai, neapstrādātas koksnes importa apjoms ES no Ukrainas saruka no 2 miljoniem tonnu 2015. gadā (14 % no ES importa) līdzniecīgam 2000 tonnu apjomam 2019. gadā, tādējādi, iespējams, nopietni ietekmējot attiecīgo izejvielu pieejamību ES koksnes apstrādes nozarē.

Šķīrējtiesas kolēģija pieņēma tās galīgo lēmumu 2020. gada 11. decembrī, secinot, ka Ukrainas eksporta aizliegums attiecībā uz neapstrādātu koksni nav savietojams ar 35. pantu ES un Ukrainas asociācijas nolīgumā, kurā ir noteikts, ka eksporta aizliegumi nav atļauti. Nolēmumā arī tika **precizēts**, ka attiecīgie **izņēmumi nebija piemērojami**, noraidot Ukrainas apgalvojumu, ka neapstrādātas koksnes eksporta aizliegums bija likumīgi pieņemts Ukrainas mežu aizsardzībai. Šķīrējtiesas kolēģija pieņēma šo argumentu attiecībā uz iepriekšēju ļoti šauru eksporta aizliegumu attiecībā uz desmit ļoti reti pārdotu koku sugu zāgmateriāliem.

Šī lieta atspoguļo ES pieeju, kas paredz **izlēmīgu rīcību pret eksporta ierobežojumiem**, jo tie rada **sistēmiskus draudus** starptautiskajai tirdzniecībai. Tas bija redzams arī ES un citu tirdzniecības partneru rīcībā pret noteiktiem Ķīnas ierobežojumiem attiecībā uz izejvielām vai PTO strīdu izšķiršanas procedūrā, ko ES nesen ierosināja pret Indonēzijas niķeļa rūdas eksporta aizliegumu (DS592 — skatīt izcēlumu par PTO strīdu izšķiršanas procedūrām).

V.2. Šķīrējtiesnešu un ekspertu saraksta atjaunošana TIA jomā

Komisija 2020. gada decembrī aicināja iesniegt pieteikumus saistībā ar šķīrējtiesnešu saraksta un atsevišķa TIA ekspertu saraksta atjaunošanu darbam strīdu izšķiršanas komisijās saskaņā ar tirdzniecības nolīgumiem, kurus ir noslēgusi ES. Pieteikumus izskatīs atlases komisija, kuru veido pieredzes bagāti starptautiskie tiesneši un akadēmisko aprindu pārstāvji, un viņi apstiprinās kandidātu atbilstību amatam.

Saskaņā ar to, ka Komisija ievēro “Apņemšanos nodrošināt šķīrējtiesās līdztiesīgu pārstāvību”, tā savos priekšlikumos attiecībā uz šķīrējtiesnešu un ekspertu sarakstiem un šķīrējtiesnešu vai ekspertu iecelšanā konkrētu strīdu izskatīšanai centīsies nodrošināt dzimumu līdzsvaru.

V.3. Centieni novērst šķēršļus strīdu izšķiršanai

Tā kā PTO Apelācijas institūcijas darbs ir bloķēts, Eiropas Savienība ir aktīvi centusies rast pagaidu risinājumu, gaidot galīgo noregulējumu.

PTO Apelācijas institūcijas darbs ir bijis paralizēts kopš 2019. gada decembra, ņemot vērā amatpersonu iecelšanas bloķēšanu. Tāpēc gadījumā, ja zaudējusī puse pārsūdz ekspertu grupas ziņojumu nefunkcionējošajā Apelācijas institūcijā un atsakās no strīdu izšķiršanas saskaņā ar PTO

noteikumiem, ir iespējams, ka strīdos netiek panākti saistoši nolēmumi. Pašlaik nav iespējams apstrādāt arvien lielāku šādu lietu skaitu, un tas negatīvi ietekmē starptautiskās tirdzniecības vides stabilitāti un paredzamību. Turpmāk aprakstītās daudzpusējās pagaidu strīdu izšķiršanas kārtības (*MPIA*) uzdevums ir novērst šo problēmu.

A. Daudzpusējās pagaidu strīdu izšķiršanas kārtības (*MPIA*) izveide

Daudzpusējā pagaidu strīdu izšķiršanas kārtība piedāvā dalībniekiem saistošu un neatkarīgu strīdu izšķiršanu saskaņā ar PTO noteikumiem, kā arī pārsūdzību iesniegšanas iespēju.

ES un citu PTO dalībvalstu grupa 2020. gada aprīlī izveidoja **daudzpusēju pagaidu strīdu izšķiršanas kārtību (*MPIA*)**. Šī kārtība, kurai var pievienoties jebkura PTO dalībvalsts, nozīmē, ka dalībnieki piekrīt, ka to pārsūdzības saistībā ar PTO strīdiem izskatīs strīdu izšķiršanā saskaņā ar PTO noteikumiem, kamēr Apelācijas institūcija nevar darboties pilnībā.

Pamatojoties uz PTO noteikumiem, ***MPIA* saglabā tās dalībnieku tiesības pārsūdzēt PTO strīdos pieņemtos nolēmumus tikmēr, kamēr Apelācijas institūcija nevar darboties pilnībā**, kā arī tiesības uz saistošu un neatkarīgu tirdzniecības strīdu izšķiršanu. Tas nozīmē, ka saistībā ar citiem *MPIA* dalībniekiem ES turpina gūt labumu no pilnībā funkcionējošas divu līmeņu strīdu izšķiršanas sistēmas atbilstīgi PTO noteikumiem, neraugoties uz krīzi Apelācijas institūcijas darbā. Turklāt, saglabājot šādu *MPIA* dalībnieku strīdu izšķiršanas iespēju, *MPIA* kopumā sniedz ieguldījumu stabilitātē un uz noteikumiem pamatotas tirdzniecības saglabāšanā. Līdz 2021. gada 30. jūnijam *MPIA* aptvēra 25 PTO dalībvalstis⁸¹. To vidū ir lielākās PTO strīdu izšķiršanas funkcijas izmantotājas, kuras nodrošina pusi no pasaules iekšzemes kopprodukta. 2020. gada jūlijā PTO dalībvalstis izveidoja 10 neatkarīgu apelācijas šķīrējtiesnešu sarakstu, no kura katra strīda gadījumā saskaņā ar nejaušības principu izvēlas trīs šķīrējtiesnešus tādu pārsūdzību izskatīšanai, uz kurām attiecas *MPIA*.

MPIA ir piemērota vairākos strīdos, kuros abas iesaistītās puses ir *MPIA* dalībnieces, parakstot strīdu izšķiršanas vienošanās, kas atbilst *MPIA* modelim. Šie strīdi ietver ES sūdzību pret Kolumbiju saistībā ar antidempinga maksājumiem, ko tā piemēro no konkrētām ES dalībvalstīm ievestiem saldētiem frī kartupeļiem (DS591). Attiecīgi, ja ES ekspertu grupas posmā šajā strīdā uzvar, Kolumbija nevar apstrīdēt šo iznākumu, pārsūdzot attiecīgo nolēmumu nefunkcionējošā Apelācijas institūcijā.

B. ES Tirdzniecības izpildes regulas (TIR) stiprināšana

Izmaiņas ES Tirdzniecības izpildes regulā sniedz ES iespēju pretoties partneru centieniem novērst, ka PTO vai divpusējos strīdos tiktu pieņemti galīgi lēmumi.

Veicot grozījumus **Tirdzniecības izpildes regulā**, ES paplašināja tās iespējas pārliecināt izmantot un piemērot tās starptautiskās tiesības. **Grozījumi**, kas ir pieņemti ar Regulu (ES) 2021/167, stājas spēkā 2021. gada 13. februārī un stiprina ES spēju rīkoties divos svarīgos aspektos.

- Pirmkārt, grozījumi ļauj ES apturēt vai atsaukt tās saistību izpildi attiecībā ar tirdzniecības partneri, ja tas ir pārkāpis starptautiskos tirdzniecības noteikumus vai nav izpildījis saistības

⁸¹ ES, Austrālija, Benina, Brazīlija, Kanāda, Ķīna, Čīle, Kolumbija, Kostarika, Ekvadora, Eiropas Savienība, Gvatemala, Honkonga (Ķīna), Islande, Meksika, Melnkalne, Jaunzēlande, Nikaragva, Norvēģija, Pakistāna, Singapūra, Šveice, Ukraina, Urugvaja un Peru.

attiecībā pret ES, cenšoties kavēt attiecīga strīda izšķiršanas procesa galīgu un saistošu pabeigšanu, neatkarīgi no tā, vai šis strīds tiek izskatīts saskaņā ar PTO Vienošanos par strīdu izšķiršanu vai saistībā ar divpusējiem vai reģionāliem tirdzniecības nolīgumiem. Citiem vārdiem sakot, grozījumi attiecas uz situācijām, kurās, neraugoties uz ES labticību un visiem iespējamajiem centieniem, nav iespējams panākt saistošu nolēmumu tirdzniecības strīdā saistībā ar pārkāptām ES tiesībām. Šāda situācija var rasties tāpēc, ka pretējā puse (ES tirdzniecības partneris) neveic nepieciešamās darbības (piemēram, atsakās iecelt šķīrējtiesnešus atbilstīgi ES starptautiskajam tirdzniecības nolīgumam) vai arī iesniedz pārsūdzību par PTO ekspertu grupas ziņojumu nefunkcionējošā PTO Apelācijas institūcijā un nepiekrīt pagaidu strīdu izšķiršanai saskaņā ar PTO Vienošanās par strīdu izšķiršanu 25. pantu. Izpildes darbība, apturot vai atsaucot ES saistību izpildi attiecībā uz tirdzniecības partneri, efektīvi aizsargās ES ekonomiskās intereses.

- Otrkārt, ar šiem grozījumiem tika paplašināts arī iespējamo pretpasākumu tvērums, atļaujot ES pieņemt pretpasākumus saistībā ar pakalpojumu tirdzniecību un dažiem ar tirdzniecību saistītiem IĪT aspektiem. Tādējādi ES iespējas īstenot pretpasākumus ir ievērojami lielākas un labāk pielāgotas mūsdienu uz zināšanām balstītajai sabiedrībai. Šādu pasākumu noteikšana atspoguļo to, cik nopietni ES uztver saistību ievērošanu no tās tirdzniecības partneru puses.